

YUNANİSTAN'IN GİRİT'İ İLHAK ÇABALARINA OSMANLI MAKEDONYASI'NDA TEPKİLER (1909-1911)

Özer ÖZBOZDAĞLI*

Öz

Temelleri 1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığına kadar uzanan, 1890'lardan itibaren şiddetlenen, Girit sorununun özü, Yunanlıların ve Giritli Rumların, Osmanlı egemenliği altındaki adayı Yunanistan'a katma arzu ve çabalarıdır. Yunanistan'ın desteklediği Rum ayaklanmaları, Girit Müslümanlarına yönelik katliamlar, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve sonrasında Avrupa ülkelerinin müdahaleleriyle sorun uluslararası bir nitelik kazanmıştır. 1897'de Girit'in muhtariyetinin ilan edilmesinin ardından ada hukuken Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmasına rağmen, İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya'nın (hami devletler) askeri işgali altında bulunuyordu. 1908'e gelindiğinde Girit Osmanlı egemenliğinde fakat özerk statüdedir. II. Meşrutiyet döneminin en önemli gündem başlıklarından ve uluslararası nitelikte sorunlarından biri de Girit'tir. 6 Ekim 1908'de Girit Meclisi'nin Yunanistan'a katıldığını açıklaması yeni rejimin karşılaştığı ilk ciddi bunalımlardır. Büyük devletlerin Girit Meclisi'nin kararını tanımamaları ve mevcut statükonun korunması yönünde tutumları nedeniyle Yunanistan, iltihak kararını tanıyamamıştır. Girit krizi, tartışmalar, toplumsal tepkiler ikileminde 1912'ye kadar devam edecektir. Bu çalışmada Girit'in Yunanistan ile birleşme çabaları ve Yunanistan'ın bunu desteklemesi sonucu Osmanlı Makedonya'sında Yunanistan'a karşı oluşan toplumsal tepki ve boykot hareketleri incelenecektir.

Anahtar sözcükler: *Girit, Yunanistan, Osmanlı Devleti, Miting, Boykot*

Abstract

Reactions in the Ottoman Macedonia Against Greek Attempts to Annex Crete (1909-1911)

The essence of the Crete problem, whose foundations date back to the independence of Greece in 1829 and which has become more severe since the 1890s, is the desire and efforts of the Greeks and Cretan Greeks to annex the island under Ottoman rule. With the Greek uprisings supported by Greece, the massacres against Cretan Muslims, the 1897 Ottoman-Greek War, and the intervention of European countries afterwards, the problem gained an international character.

---

* Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Hatay.
E-posta: oozbozdogli@mku.edu.tr ORCID: 0000-0003-3486-7270
(Makale Gönderim Tarihi: 14.01.2022 - Makale Kabul Tarihi: 26.06.2022)

After the declaration of Crete's autonomy in 1897, although the island was legally a part of the Ottoman Empire, it was under the military occupation of Britain, France, Italy, and Russia (the patron states). By 1908, Crete was under the Ottoman rule but had autonomous status. One of the most important agenda topics and international problems of the Second Constitutional Monarchy is Crete. On October 6, 1908, the Crete Parliament's announcement of its accession to Greece was the first serious crisis the new regime faced. Greece could not legitimize the decision of adherence due to the failure of the great powers to legitimize the decision of the Crete Parliament and their attitude towards the preservation of the current status quo. The Cretan crisis would continue until 1912 in the dilemma of debates and social reactions. In this study, the social reaction and boycott movements in Ottoman Macedonia against Greece as a result of the efforts of Crete to unite with Greece and Greece's support for this will be examined.

Keywords: *Crete, Greece, the Ottoman Empire, Rallies, Boycotts*

Giriş

II. Meşrutiyet döneminin en önemli gündem başlıklarından ve uluslararası nitelikte sorunlarından biri de Girit'tir. Temelleri 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar giden, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla bir isyan döngüsü içerisine giren, 1860'lardan itibaren şiddetlenen, Avrupa devletlerinin müdahaleleriyle kangrenleşen Girit sorununun özü, Yunanlıların ve Giritli Rumların, Osmanlı egemenliği altındaki adayı Yunanistan'a katma arzu ve çabalarıdır. Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki çatışmalar, Yunanistan'ın desteklediği Rum ayaklanmaları, Girit Müslümanlarına yönelik katliamlar, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ve sonrasında Avrupa ülkelerinin müdahaleleriyle sorun uluslararası bir nitelik kazanmıştır.¹ 18 Aralık 1897'de Girit muhtariyet esasları belirlenmiş, Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasında muhtariyet idaresi kabul edilmiştir. 1897'de Girit'in muhtariyetinin ilan edilmesinin ardından ada hukuken Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmasına rağmen İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya'nın (hami devletler) askeri işgali altında bulunuyordu.² 1908'e gelindiğinde Girit Osmanlı egemenliğinde fakat özerk statüdeydi. Girit sorunu, Meşrutiyet'in yeniden ilanıla yeni bir aşamaya geçmiş ve bu dönemin en önemli sorunlarından biri olmuştur.

Meşrutiyetin 1908 Temmuz'unda ikinci kez ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı ilk krizler arasında Girit de vardır. 6 Ekim 1908 tarihinde Girit Meclisi Yunanistan'a katıldığını açıklamış, ancak hamî devletlerin 8 Ekim'de Girit Meclisi'nin kararını tanımamaları ve mevcut statükonun korunması yönündeki tutumları nedeniyle Yunanistan, iltihak kararını onaylayamamıştır.³ Girit Rumlarının adadaki statükoyu bozma ve Yunanistan ile birleşme girişimleri Osmanlı kamuoyunda büyük tepki yaratmıştır.⁴ Bundan sonra Girit sorunu, tartışmalar ve toplumsal tepkiler

¹ Adıyke 1993, s. 335-336; Adıyke 2000, s. 15-40; Şenışık 2014, s. 62-76; Perinçek ve Odabaşı 2013, s. 232.

² *II. Meşrutiyet'in İlk Yılı 23 Temmuz 1908-23 Temmuz 1909* 2008, s. 135; Tükün 2008, s. 91; Şenışık 2014, s. 227.

³ Adıyke s. 285; Adıyke ve Adıyke 2007, s. 256; Perinçek-Odabaşı, *a.g.e.*, s. 232; Ahmad 2004, s. 42; *Tanin*, No: 625, 8 Haziran 1910, s. 1; Clogg 2013, s. 79.

⁴ Kerimoğlu 2012, s. 277.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

ikileminde 1912'ye kadar devam edecektir. Yunanistan'ın adanın ilhaki konusunda bulunduğu girişimler, 1909-1911 yılları arasında protesto mitinglerine, savaş gösterilerine, Yunan deniz taşımacılığına ve mallarına yönelik boykota neden olmuştur.⁵

Bu çalışmada Girit'in Yunanistan ile birleşme çabaları ve Yunanistan'ın bunu desteklemesi sonucu Osmanlı Makedonyası'nda Yunanistan'a karşı oluşan toplumsal tepki ve boykot hareketleri incelenecektir. Osmanlı Makedonyası Yunanistan'ın irredantist faaliyetlerini yürüttüğü bir diğer Osmanlı toprağıydı. Makedonya (Selanik, Manastır ve Kosova) vilayetlerinde Yunanistan'a karşı oluşan tepkileri, aynı zamanda bu ülkenin irredantist faaliyetlerine bir tepkiydi. Makedonya (Selanik, Manastır ve Kosova) vilayetlerinde Yunanistan'a karşı oluşan tepkileri, bu irredantist faaliyetler çerçevesinde de değerlendirmek gerekir. Osmanlı otoritelerine göre, Yunan malları ile gemilerine uygulanan boykotun sebebi Yunanistan'ın Girit işlerine müdahale etmesi ve Makedonya'ya çeteler göndermesiydi. Bu çerçevede Osmanlı arşivleri, yerli ve yabancı basın, konsolosluk raporlarından elde edilen veriler, Makedonya sorunu bağlamında analiz edilmeye çalışılacaktır.

1. 1909 Mitingleri ve Boykotu

1.1. 1909 Mitingleri

Meşrutiyetin ilanından sonra Girit Meclisi'nin ve adadaki Yunan milliyetçilerinin Yunanistan ile birleşme arzusu Osmanlı Devleti'nde tepkiye neden oldu.⁶ Girit sorunu 1909 Haziran'ında tekrar güncellendi ve Osmanlı basınında birinci sayfa haberi oldu. Sorunu tekrar gündeme getiren süreç Girit'te statükoyu koruyan ve idareyi sağlayan hamî devletlerin adadan geri çekilme kararı almasıyla başladı. Çekilme kararından sonra 13 Temmuz 1909'da Osmanlı Devleti'ne verilen notada Padişahın tasdik ve hükümlerlik haklarının korunacağını bildirilmişti.⁷ Asker çekme olayı gerçekleşikten kısa bir süre sonra 4 Ağustos'ta Hanya kalesinin girişine Yunan bayrağı asıldı. Bu girişimde Yunanlı zabıtların de bulunduğu haberleri basınına yansıdı.⁸ Osmanlı hükümeti, Hanya kalesinin girişine Yunan bayrağı asılmasını statükonun bozulmasıyla eşdeğer olarak asla kabul etmeyeceğini belirterek protesto etmiş; bayrağın indirilmesi ve Yunanlı zabıtların geri çağırılması için hamî devletler ve Yunanistan nezdinde girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bayrak olayıyla birlikte Osmanlı basınında Girit Müslümanlarının göçe teşebbüs ettikleri ve Yunan eşkıyası ile ilgili haberler Makedonya vilayetlerinde heyecan ve galeyana sebep olmuştur. Halk Yunanistan'a karşı gerekirse savaş çağrılarını yapmaya başlamıştır.⁹ Hüseyin Cahid, Osmanlı kamuoyunda oluşan bu galeyanın görmezden gelinemeyeceğini ve her taraftan alınan haberlerde Girit sorununun en önemli gündem maddesi olduğunu belirtmiştir. Haberlerde, Girit sorunu nedeniyle yaşananların ve açılan gailelerin birinci derecede

⁵ Yalman 2018, s. 59.

⁶ Çetinkaya 2013, s. 52,

⁷ Adıyeke 2000 s. 286.

⁸ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 69, 8 Ağustos 1909, s. 2; "Yunan Bandırası", *Tanin*, No: 336, 9 Ağustos 1909, s. 2

⁹ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 67, 6 Ağustos 1909, s. 2; Zürrer 2005, s. 171.

sorumlusunun Yunanistan olduğu belirtilmekteydi.¹⁰ 27 Temmuz'dan itibaren Girit'te statükonun bozulmasına Yunanlıların da iştirak ettiği anlaşılmış ve bu bilgiler basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur.¹¹ Bayrak olayı, Osmanlı kamuoyunda ciddi tepkilere neden olmuş ve Yunanistan'a karşı bir tepki patlamasına dönüşmüştür. Makedonya vilayetlerinde olayın duyulması üzerine toplantılar, mitingler düzenlenmiş kamuoyu tepkisi yönlendirilmeye çalışılmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde basın ve toplanma/gösteri özgürlüğü kamuoyunun oluşmasını da en önemli araçlardı. Basının kurumsallaşması ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması siyasal meseleleri kamuoyunun gündemine getiriyordu. Bu durum kitlelerin siyasallaşmasını sağladı ve siyasetin yeni öznesi haline getirdi. Artık "Efkâr-ı Umumiye'nin tepkileri" siyaset için önemli bir araçtı. Bu bağlamda kitlesel yürüyüşler, mitingler, gösteriler ve sokak eylemleri II. Meşrutiyet döneminde siyasetin en önemli araçları haline gelmişti.¹² Gazeteler "Girid Meselesi", "Girid Meselesi nasıl halledilmeli", gibi yazılar yayınlanmaya başladı. Bosna-Hersek ve Bulgaristan'ın kaybedilmesinden sonra Girit'in de kaybedilmesi ihtimali Meşrutiyet rejimi için gerçek bir tehlikeydi. Osmanlı basınında Girit'in bir Osmanlı toprağı ve "Osmanlı'nın Namusu" olduğu vurgulanıyordu. Bu bağlamda, Girit Osmanlı toprak bütünlüğünün bir simgesi haline geldi.¹³ Girit'in kaybedilmesi aynı zamanda Makedonya Rumlarına örnek olabilirdi. İttihatçıların bir toprak kaybına tahammülü yoktu. 1897'de kesin bir şekilde yenilgiye uğrattığı Yunanistan'ın Girit'i alması Osmanlı kamuoyunda büyük bir psikolojik yıkıma neden olabilirdi. Bu durum aynı zamanda yeni rejimin devamı açısından da bir tehditti. Bu sebeple İttihat ve Terakki Cemiyeti, Girit'in Yunanistan ile birleşme girişimine sert tepki gösterdi ve kamuoyunu yönlendirdi.¹⁴ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en kuvvetli merkezlerinden biri olan Manastır'da Neyyir-i Hakikat gazetesi yazdığı yazılarla Yunanistan karşıtı kamuoyu oluşturuyordu.¹⁵ İttihat ve Terakki Kulüpleri, "*Unutmayınız ki Girit giderse hayat ve meşrutiyet-i memleket bitmiş demektir*" şeklinde yaptığı yayınlarda Girit meselesi konusunda toplumu yönlendirmeye çalışıyordu.¹⁶ Gazetelerde Girit ilhak edilirse; Sisam adasının durumu ne olacaktı? İngiltere işgali altında bulunan Mısır ve Kıbrıs'ı işgal etmeyecek mi? gibi sorularla kamuoyu yönlendirilmeye çalışılıyordu.¹⁷ Bununla birlikte Girit sorunu konusunda Yunanistan'a karşı önceden biçimlenmiş kanaatler oluşan tepkileri yönlendirdiği söylenebilir. 1909 yaz aylarında Girit sorunu tekrar güncellenip Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında savaş tehlikesi ortaya çıktığında Yunanistan'ın Osmanlı topraklarına tekrar silahlı çeteler göndermesiyle Rum çetelerin Makedonya'daki

¹⁰ Hüseyin Cahid, "Osmanlı Efkâr-ı Umumiyesi-Girid ve Yunanistan", *Tanin*, No: 333, 6 Ağustos 1909, s. 1.

¹¹ "Türkiye Tarafından Verilen İkinci Notanın Mündericatı", *Tanin*, No: 348, 21 Ağustos 1909, s. 2.

¹² Çetinkaya 2009, s. 16-17.

¹³ Brummet 2003, s. 386.

¹⁴ *Tanin*, No: 327, 31 Temmuz 1909, s. 2; Zürrer 2005, s. 165.

¹⁵ İrtem 1999, s. 343.

¹⁶ *Tanin*, No: 327, 31 Temmuz 1909, s. 2; Zürrer 2005, s. 165.

¹⁷ İrtem 1999, s. 343.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

etkinliği artmaya başladı.¹⁸ Makedonya sorununda çete mücadeleleri nedeniyle tekrar gündemin ilk sıralarına yerleşmişti. Aslında Yunanistan ile ortaya çıkan bütün krizlerin Makedonya'ya geri tepmeleri sert olmuş ve doğrudan etkilemiştir. Girit'ten gelen çetelerin Makedonya'da faaliyet gösterdiğini unutmamak gerekir. Selanik'te yayınlanan Yeni Asr gazetesinde 1909 baharından itibaren Rum/Yunan karşıtı yazılarla birlikte; Yunan resmi siyasetinin Girit'in Yunanistan'a katılması için yürüttüğü çabaları ve Makedonya'ya gizlice subay göndermesini kınayan yazılar yazılıyordu.¹⁹

Osmanlı basınında yer alan haberle birlikte Makedonya vilayetlerinde Yunanistan'a karşı kamuoyunda heyecan ve galeyana hâsıl olmuştu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'te bulunan Merkez-i Umumisi, Girit hakkında yabancı devletlere bir beyanname gönderilmesini ve bunun Makedonya'da bulunan muhtelif unsurlar tarafından da imzalanmasını kararlaştırdı. 1909 mitinglerinde ve boykotunda Makedonya vilayetlerinde söylem Osmanlılık çerçevesine oturtulmuştu ve bu çerçevede kurgulanmıştı. Çünkü İttihatçılar Makedonya sorununu Osmanlılık politikası temelinde çözmeyi planlamaktaydı. Bu çerçevede bildiriye bütün anasırların imzalamasını talep etmişti. Makedonya vilayetlerinde ortak bir tepki oluşturulmaya çalışılmaktaydı. Bir beyanname tanzim olunmuş ancak Selanik Rum Kulübü yöneticileri "bu mesele hükümete ve Meclis-i Mebusan'a aittir" diyerek beyannameyi imzalamamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti hazırladığı beyannameyi Babıali'ye ve Girit'in hamisi dört devlete göndermiştir.²⁰ 9 Ağustos 1909'da Osmanlı Devleti'nin birleşmeyi resmi olarak doğrulaması talebini, Yunan Başbakanı Rallis, Yunanistan'ın bu harekete hiçbir şekilde dâhil olmadığını ve geçmişte olduğu gibi bugün de doğru tavrını sürdürmesi şeklinde yanıtladı. Bu cevaptan tatmin olmayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Avusturya- Macaristan'a karşı başarılı bir şekilde kullanılan boykot silahını Yunanistan'a karşı da kullanmak istedi.²¹ Bu aynı zamanda İttihatçıların ulusal birliği pekiştirmesi için bir fırsattı. Basında Girit için Osmanlı yurttaşlarına birleşme çağrısı yapılmaktaydı.²² Osmanlı basınında yer alan haberlerle birlikte bayrak olayı, Osmanlı kamuoyunda ciddi tepkilere neden olmuş ve Yunanistan'a karşı bir öfke patlamasına dönüşmüştür. Makedonya vilayetlerinde olayın duyulması üzerine toplantılar, mitingler düzenlenmiş kamuoyu tepkisi yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Girit sorunu konusunda yaşanan gelişmeler İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önderlik ettiği miting ve gösterilerle birçok vilayette protesto edildi.²³ Boykot kararının alındığı günlerde hükümeti Girit meselesinde hükümeti güçlü bir tavır almaya yöneltmek için gösteriler de düzenledi.²⁴ Ahmed Cevad (Emre) Girit sorununda iki farklı eğilim olduğunu belirtmektedir; Hükümetin diplomatik eğilimi ve halkın milli eğilimi.

---

¹⁸ Hacısalihoğlu 2008, s. 303.

¹⁹ Vakalopoulos 1988, s. 292.

²⁰ İrtem 2004, s. 127.

²¹ İrtem 2004, s. 320.

²² Brummet 2003, s. 288.

²³ Güneş 2010, s. 25; Ahladi 2008, s. 189; Perinçek ve Odabaşı 2013, s. 238.

²⁴ Ahladi 2008, s. 189.

Başkentte ve diğer bölgelerde sadece Girit meselesi konuşulmaktadır. Cevad'a göre, farklı yerlerde 200'ün üzerinde miting düzenlenmiştir.²⁵

Makedonya vilayetlerinde en kapsamlı mitinglerden biri Manastır vilayetinde yapıldı. 4 Ağustos 1909'da Manastır'da İttihad Kulübü'nün girişimiyle Giritliler tarafından Hanya kalesine Yunan bayrağı çekilmesi ve Girit'in Yunanistan ile birleşme çabalarını protesto eden bir miting düzenlendi. Rum kulübü dışında Manastır'daki bütün kulüplerin idare heyetleri İttihad Kulübü'nde toplandılar. Toplantıda iki kişi Girit sorunu hakkında hükümetin düşüncelerini ve teşebbüslerini öğrenmek için telgrafhanede Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ve Meclis-i Ayan Başkanı Ahmet Rıza Bey ile görüşmeleri için görevlendirildi. İki kişilik heyet telgrafhaneye giderek Ahmed Rıza Bey'e ulaşamamış ise de; Babialı telgrafhanesine geldikten sonra Hilmi Paşa'dan Girit sorununda gelinen son aşama hakkında bilgi almışlardır. Hilmi Paşa; Girit üzerindeki Osmanlı hukukunu hami devletlerin tasdik ve teyit ettiklerini, müzakere için haber beklediklerini, Girit'teki Müslümanların muhafazasına devletlerin kefil olduğunu ve Yunanlı zabıtlar hakkında teşebbüslerin devam ettiğini belirtmiştir. Heyet aldığı cevapları halka ileterek oluşan galeyana Rumlar aleyhine bir tepkiye dönüşmesine izin vermemiştir.²⁶ Manastır'da halkın doğrudan hükümet ile irtibata geçerek sorun hakkında bilgi almaya çalışmaları kitlelerin siyasetin öznesi haline geldiğini gösteren önemli bir örnektir. Söylenti veya söylem üzerinden siyaset yerine doğrudan somut ve gerçek bilgiler üzerinden bir tepki oluşturulmaya çalışılması Makedonya vilayetlerindeki hassas dengeler içinde önemliydi.

Girit sorunu nedeniyle Selanik'te de halkın katılımıyla bir miting düzenleneceği açıklanmıştır. Miting düzenlendikten 8 gün sonraya kadar hükümet Girit sorununun halline dair bir açıklama yapmazsa milli bir ordu kurularak Teselya üzerine yürüneceği ilan edilmiştir.²⁷ Selanik'te 7-9 Ağustos 1909 tarihlerinde 10 Temmuz meydanında halkın geniş katılımıyla büyük bir miting düzenlenmiştir. Mitinge Drama, Avrathisar, Karaferiye, Tikveş, Gevgili ve diğer bölgelerden gelen ahalide katılmıştır. Mitingde Girit üzerindeki Osmanlı hukukunun muhafazası için sonuna kadar mücadele ve gerekirse savaş kararı alınmıştır.²⁸ Tikveş ve Zihne kazalarında da halkın katılımıyla mitingler düzenlenmiştir.²⁹ Kosova vilayetine bağlı İpek ve Akova'da da çeşitli mitingler tertip edilmiştir. Mitinglerde Yunanistan ile bir savaş durumunda Arnavutların 40 bin adam göndereceği ilan edilmiştir.³⁰

Makedonya'da Bulgar Komitacılarından Sandanski, Girit sorunu konusunda İttihat ve Terakki'ye destek vermiştir. Sandanski, Bulgarlara hitaben neşrettiği beyanname; Yunanistan ile bir savaş durumunda Makedonya'daki Bulgarların gönüllü olarak

²⁵ Perinçek-Odabaşı 2013, s. 238.

²⁶ "Manastır ve Girit", *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No:71, 10 Ağustos 1909, s. 3; İrtem1999, s. 337.

²⁷ BOA, TFR-I-SL. 215/21406, 19 Temmuz 1325 (1 Ağustos 1909); BOA, TFR-I-SL. 215/21446, 24 Temmuz 1325 (6 Ağustos 1909); *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 68, 7 Ağustos 1909, s. 2.

²⁸ "Mitingler", *Tanin*, No: 336, 9 Ağustos 1909, s. 2; "Selanik Mitingi", *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 70, 9 Ağustos 1909, s. 1.

²⁹ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 72, 12 Ağustos 1909, s. 2.

³⁰ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 76, 15 Ağustos 1909, s. 1.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

Osmanlı'nın yanında savaşa katılmaları gerektiğini, bunun Genç Türkler tarafından yapılmaya çalışılan reformlar nedeniyle vazifeleri olduğunu, Yunanlıların Türkiye'de idare-i sabıkanın tekrar gelmesinden başka bir şey istemediklerini vurgulamıştır.³¹ Bulgar Komitacılarının önde gelen simalarından Paniçe iki gün içerisinde 2.000 Bulgar gönüllüsü toplamış ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkezi'yle Selanik'te yayınlanmakta olan bir Bulgar gazetesine beyanname göndererek; Yunanistan ile bir savaş durumunda Makedonya'daki Rumları bu gönüllülerle kontrol altında tutabileceğini belirtmiştir. 1909 yılındaki söylem Makedonya vilayetlerinde Osmanlılık çerçevesine oturtulmuş ve kurgulanmıştı. Çünkü İttihatçılar Makedonya sorununu Osmanlılık politikası temelinde çözmeyi planlamaktaydı. İttihatçılar Makedonya vilayetlerinde Bulgar ve Arnavut aradığı desteği bulmuştur.³²

1.2. 1909 Boykotu

Gösteri ve mitinglerle hükümet siyasi teşebbüse zorlanırken Yunanistan'ı çözüme zorlamak için boykot ilan edilmiştir.³³ Boykotlarla ülkeler ekonomik açıdan zor durumda bırakılarak diplomatik arenada askeri ve siyasi birtakım isteklerin kabul ettirilmesi hedeflenir. Boykot, hedefi sakıncalı görülen eylem ve politikalarını değiştirmeye zorlar.³⁴ Boykot bir sorunu çözmek için şiddetsiz bir taktik olarak hizmet eder ve netice alındığı takdirde eylem repertuarında ilk sıralarda yerini alır. II. Meşrutiyet döneminde Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'a uygulanan boykot sonrasında oluşan milli eylem repertuarının vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur.³⁵ Avusturya'ya karşı bir mücadele-i milliye halini alan boykottan maksimum netice alınmıştı ve Osmanlı kamuoyu bir güç olarak çıkmıştı.³⁶ Boykot, Girit sorunu gibi önemli bir meseleyi çözmek için tekrar uygulamaya konuldu. Bununla birlikte düvel-i hamiyenin politikalarında Osmanlı menfaatlerini düşünmeye mecbur etmek için de Yunan emtiasına boykota başlandı.³⁷ Osmanlı hükümeti boykot ve gösterileri diplomatik arenada Yunanistan'a baskı yapmak için bir araç olarak kullanmıştır.³⁸ Özellikle Makedonya vilayetlerindeki ticari boykot ve tepkiler son derece etkili bir baskı aracı olmuştur.³⁹

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Yunanistan'ı tamamen köşeye sıkıştırmak ve arzu edilen noktaya getirmek için boykot ilanına Topçu Kolağası Rasim Bey'in teklifiyle karar vermiştir. Boykotu alenen cemiyetin idare etmesi yurtdışında iyi bir izlenim bırakmayacağı için Avusturya boykotunda olduğu gibi cemiyetin boykotu gizlice idare etmesi kabul edilmiştir. Boykot kararının sahillerdeki merkezlere gizlice gönderilmesi

³¹ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 72, 12 Ağustos 1909, s. 2.

³² *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 74, 14 Ağustos 1909, s. 2.

³³ *Tanin*, No: 323, 5 Eylül 1909, s. 1

³⁴ Yıldırım 2013, s. 199.

³⁵ Brummet 2003, s. 288.

³⁶ İrtem 1999, s. 320; Kerimoğlu 2012, s. 276; Çetinkaya 2004, s. 35.

³⁷ *Yeni İkdâm*, No: 100, 21 Haziran 1910, s. 2.

³⁸ Çetinkaya 2009, s. 20.

³⁹ Zürrer 2005, s. 171.

kararlaştırılmıştır. Ancak yazı yanlışlıkla bütün merkezlere gönderilmiştir. Birkaç gün sonra Manastır merkezinin yayın organı olan Neyyir-i Hakikat gazetesinin Merkez-i Umumi'nin tamimini aynen ve İstanbul gazetelerinin de bir kısmını yayınlamasıyla boykotun cemiyet tarafından ilan ve idare edildiği ortaya çıkmıştır.⁴⁰ Merkez-i Umuminin yayınladığı beyannamede, Yunanistan'ın Girit'te takip ettiği politikalar nedeniyle 7 Ağustos 1909 tarihinden itibaren boykota karar verildiği belirtilmekteydi.⁴¹ Neyyir-i Hakikat'in haberi üzerine Merkez-i Umumi boykot komisyonunu terk etmiş ve boykot ile ilgisinin olmadığını açıklamıştır.⁴² İttihat ve Terakki Cemiyeti yayın organlarında bu tür yayınlar yaptırarak boykot ile ilgisinin olmadığını anlatmaya ve bu yayınlarla kendisi üzerinden hükümete yapılacak baskıları önlemeye çalışmıştır. Fakat bunda pek başarılı olduğu söylenemez. Özellikle yurtdışında boykotun cemiyet tarafından organize edildiği ve devam ettirildiği şeklindeki kanaat devam etmiştir.

Boykot ilanı ile Selanik, İstanbul ve önemli liman şehirlerinde İttihat ve Terakki'nin telkiniyle boykot cemiyetleri kurulmuştur. Boykot hareketi, boykot cemiyetleri tarafından yönetilmiştir. Aslında Selanik'te Temmuz ayının başlarında Yunan bayrağını taşıyan gemilerle seyahat edilmemesi, bunlara eşya ve mal verilmemesi için bazı kişilerin bir ittifak oluşturmaya çalıştığı şeklinde haberler Selanik gazetelerinde yansımıştır.⁴³ Girit'in Yunanistan'a katılma girişimleri sonrasında 1909 Temmuz'unda başlayan ve bir ara kaldırılmış olsa 1910 ve 1911 yıllarında da devam eden Yunanistan boykotu özellikle hamal, mavnacı ve salapuryacı gibi liman işçilerinin katılımıyla gerçekleşmiştir.⁴⁴ Liman bölgesi hamalları boykotta baş aktördür. Yunanistan'a uygulanan boykotta Avusturya mallarına uygulanan boykotta ön plana çıkmış olan kayıkçılar kethüdası Kerim Ağa yine önemli rol oynamıştır. Kerim Ağa'nın talimatları bütün liman şehirlerine ulaşmış ve liman işçileri ona bağlılıklarını bildirmişlerdir.⁴⁵ Kerim Ağa'nın bu gücüyle ülke genelindeki boykot hareketini yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Boykot kararı Selanik kayıkçıları namına kethüda Kerim Ağa tarafından İzmir kayıkçılarına çekilen telgrafla bildirilmiştir; "*Bugünden itibaren Yunan vapurlarına şiddetli boykotaj yapıyoruz. İzmir hamiyetli kayıkçıları esnafının da iştirakini ve Yunan bandıralı vapurlara yolcu ve eşya verilmemesi hususunda ilan-ı keyfiyet edilmesini cemiyetinizden bekleriz.*"⁴⁶ Selanik boykot komisyonunun kararlarının diğer liman bölgelerinde de uygulandığı görülmektedir. Şam boykot komisyonu adına Muhammed Bey, Beyrut mavnacılar kâhyası Ahmed Şirkavi, Kerim Ağa'ya çektikleri telgraflarla bağlılıklarını bildirmişlerdir.⁴⁷ Yunan mallarına uygulanan boykot işçilerin, sosyo-politik ve milliyetçi hareketlerdeki dönüşümde nasıl bir araya

⁴⁰ İrtem 2004, s. 128.

⁴¹ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 76, 15 Ağustos 1909, s. 2.

⁴² İrtem 2004, s. 128.

⁴³ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 40, 12 Temmuz 1909, s. 2.

⁴⁴ Yıldırım 2013 s. 194-202.

⁴⁵ Brummet 2003, s. 288.

⁴⁶ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 77, 17 Ağustos 1909, s. 1.

⁴⁷ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 86, 25 Ağustos 1909, s. 1; *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 31, 20 Ağustos 1909, s. 2.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.⁴⁸ Liman işçileri boykot hareketinin “milli bir hareket” olduğunu belirtiyorlardı. Liman işçilerinin etkin bir şekilde katılımı boykotun etkili bir şekilde devam etmesini sağladı.

Selanik'te kurulan boykot heyeti 18 Ağustos'ta Yunanistan'a karşı uygulanacak boykot esaslarını kararlaştırmak üzere bir toplantı yaptı.⁴⁹ Toplantı sonrası Kerim Ağa Mesajeri, Lloyd ve İtalyan kumpanyalarına müracaat ederek, Yunanistan'a uğrayacak vapurların oradan Selanik için mal almamalarını, alacak olurlarsa karaya malların taşınmayacağını bildirmiştir. Acenteler bu kararı Yunanistan'daki şubelerine iletmıştır.⁵⁰ Boykot kararıyla birlikte Yunan mallarını satan mağazalar kara listeye alınmıştır. Yunan mallarının alınmaması için ilanlar dağıtılmıştır. Ağustos ayının başlarında Kavala'da dağıtılan imzasız afişlerde Osmanlı vatandaşları Yunan denizcilik şirketlerini, Yunan mallarını ve mağazalarını boykot etmeye çağırılmıştır.⁵¹ Osmanlı toplumunun boykottan haberdar olması ve boykotun başarılı olabilmesi için gazeteler etkin bir şekilde kullanılmıştır. Boykotun kitle iletişim araçları, el ilanları, afişlerle alabildiğine geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır. Selanik'te Yunanistan mallarına karşı 15 Ağustos 1909 tarihinde ilan edilen boykot gazetelerde yayınlanan beyannamelerle kitlelere ulaştırılmıştır.⁵² Selanik Boykot Komisyonu, komşu bir devletin hukukuna tecavüz iç işlerine müdahale eden muhtelif anasırları kışkırtan ve Osmanlı ülkesine silah ve cephane göndererek onları isyana teşvik eden Yunanlılara karşı 15 Ağustos 1909 tarihinden itibaren boykot yapılacağını belirterek şu kararları ilan etmiştir:⁵³

15 Ağustos 1909 tarihinden itibaren Yunan mallarına ve nakliye vasıtalarına boykot başlamıştır (madde 1). Belirtilen tarihten önce iskelelere ulaşan gemiler mallarını çıkaracaklar, ancak tekrar yükleme yapamayacaklardır (madde 2). Herhangi bir dost ülkenin ticari gemileriyle gelen Yunanistan vatandaşlarının sahile çıkışlarına engel olunmayacak, fakat bu gemilerle gelen Yunan malları ihraç ve nakil olunmayacaktır (madde 3). Osmanlı Rum vatandaşları ile Osmanlı ülkesinde yerleşik olan Yunan tüccarı ve ticarethanelerine Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine aykırı hareket etmedikleri sürece boykot ilan edilmeyecektir (madde 4). Yunan vapurlarının eşya, mal ve yolcularını ihraç etmeye ve her ne vasıta ile olursa olsun boykotu neticesiz bırakmaya kalkışacak Yunanlılarla, bunlara iştirak edecek olan Rum vatandaşlarımıza da boykot ilan edilecektir (madde 5). Yunan kumpanyalarına mensup ve boykot komisyonunca bilinen vapurların bandıralarını diğer bir dost hükümet bandıralarıyla değiştirip sefer yaptıkları görüldüğünde bu durum bir danışıklı döğüş/aldatma kabul edilip, adı geçen vapurlara da boykot ilan edilecektir. Bu kararlar Selanik boykot komisyonu yayınladığı bildiride boykotun başka bir devlet bayrağını taşıyan Yunan

⁴⁸ Brummet 2003, s. 288.

⁴⁹ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 80, 19 Ağustos 1909, s. 1.

⁵⁰ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 77, 17 Ağustos 1909, s. 1.

⁵¹ Vakalopoulos 1988, s. 301.

⁵² *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 77, 17 Ağustos 1909, s. 1.

⁵³ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No:53, 22 Ağustos 1909, s. 2; *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 56, 25 Ağustos 1909, s. 1.

gemilerine de uygulanacağını ilan etmiştir (madde 6). Bu kararlar diğer limanlara da bildirilecek ve yerel gazetelerde yayınlanacaktır (madde 7).

Rum vatandaşlarının durumuna değinmeyi ihmal etmeyen boykot komisyonu hangi şartlarda boykotun onlara da yönelebileceğini belirterek, oluşabilecek tepkilerin önüne geçmek istemiştir. Boykot komisyonu Yunan gemilerinin başka bandıralarla veya dost bir ülkenin bayraklarıyla aldatma girişimlerine karşı da önlem almıştır. Bazı Yunan şirketleri filolarını başka ülkelerin kumpanyalarına aktarmıştır. Bu filolar yabancı bir ülkenin koruması altında faaliyetlerine devam etmeye çalışmıştır.⁵⁴ Selanik'teki boykot heyetleri bu gemileri de boykot ettikçe sorun uluslararası bir krize dönüşmüştür.

Boykot komisyonunun kararlarıyla birlikte 15 Ağustos'tan itibaren Makedonya vilayetlerinde boykot başlamıştır. Boykot uygulayıcıları Yunan gemilerinden mal çıkarıcıları ve bunlara yolcu taşıyanları engellemeye çalışıyordu. Bunun için gerekirse tehdit içerikli beyannameler yayınlanıyordu. 15 Ağustos'ta Selanik limanı önlerinde demirleyen *Detinonu* vapurundan acente kayığıyla 7 yolcunun indirilmesi sağlanmış, ancak vapur Selanik tüccarlarına ait 16 sepet meyveyi boşaltmadan limandan ayrılmıştır.⁵⁵ Boykot gemilerle gelen yolcuları kapsamamaktaydı. İstanbul'dan gelen *Yanolona Detitoni* kumpanyasının vapuruyla gelen iki yolcunun acentenin sahip olduğu kayıklarla sahile çıkışlarına izin verilmiş, ancak vapur mallarını boşaltmadan geri dönmek zorunda kalmıştır. Gemiler yolcu olmadığı zaman limanlara gelmemeye başlamıştır. Örneğin, *Çon* kumpanyasının vapuru Glos'dan yolcu bulamadığı için Selanik'e gelememiştir.⁵⁶ *Akhaiki* adlı denizcilik şirketinin buharlı gemisine Selanik limanında boykot uygulanmıştır.⁵⁷ Selanik'te boykot hareketi bütün şiddetiyle devam ederken Selanik'te bulunan vapur acenteleri yaptıkları toplantıda boykottan dolayı vali nezdinde teşebbüste bulunmaya karar vermişlerdir.⁵⁸

Boykot kararından bir gün sonra Dâhiliye Nezareti 16 Ağustos'ta Yunan mallarına uygulanan boykota son verilmesi için vilayetlere talimat göndermiştir.⁵⁹ Dâhiliye Nazırı Talat Paşa, Rum gazetelerinden Proodos'a verdiği mülakatta; boykotun hükümet tarafından onaylanmadığını ve kaldırılması için vilayetlere genelge gönderdiğini belirtmiştir.⁶⁰ Ağustos ayının başında Dâhiliye Nazırı olarak kabineye girmiş olan Talat Paşa boykotun kaldırılması için Merkez-i Umumiye'ye de başvurmuştur. Merkez-i Umumi Girit sorununu Osmanlı menfaatine uygun şekilde halline dair bir ortam olmadığını belirterek bu talebi reddetmiştir.⁶¹ Selanik'te yayınlanan gazetelerde Dâhiliye Nezareti'nden gönderilen emir üzerine şehirde boykot

⁵⁴ Diplomatic and Consular Reports, Turkey, Report for The Year 1910 On The Trade of the Consular District of Salonica, No:4797 Annual Series, London, 1911, s. 6.

⁵⁵ BOA, TFR-I- SL. 216/21539, 2 Ağustos 1325 (15 Ağustos 1909), s 1.

⁵⁶ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 31, 20 Ağustos 1909, s. 2.

⁵⁷ Vakalopoulos 1998, s. 301.

⁵⁸ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 31, 20 Ağustos 1909, s. 2.

⁵⁹ "Boykotaj", *Tanin*, No: 343, 16 Ağustos 1909, s. 2.

⁶⁰ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 31, 20 Ağustos 1909, s. 2.

⁶¹ İrtem 2004, s. 128.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

teşebbüslerine engel olunacağı belirtilmekteydi.⁶² Selanik valisinin boykotu engellemeye çalıştığı şeklinde dedikodular dolaşmaya başlamıştı.⁶³ Osmanlı hükümeti, boykotu sonlandırmaya çalışırken diğer ülkelerin gösterdiği tepkilere ise boykot denilen iktisadi harbin tamamen milli bir hareket olduğunu ve kendileriyle ilgisi olmadığını belirterek cevap vermiştir.⁶⁴

Boykot bir süre sonra Yunan mallarını ithal eden Rumları da etkilemeye başladı. Yunanlı olduğu sanılarak birçok Rum tüccara karşı eylem yapılmaktaydı. Lokanta, bakkal, ayakkabıcı ve tekstil gibi Rumlara ait satış yerlerinin önünde bulunan boykot görevlileri müşterilerin dükkânlara girmesine engel olmaktaydılar.⁶⁵ Boykot hareketinin Osmanlı vatandaşı Rumları etkilemeye başlaması üzerine basında itidal çağruları yapılmaya başlandı.⁶⁶ Özellikle İttihat ve Terakki'ye yakın gazetelerde yapılan yayınlarda, Osmanlı'nın asli unsurlarından olan Rumların Yunanlı olmadığı, Yunanistan'a ilan olunan boykotun hiçbir zaman Rumlara uygulanmaması gerektiği belirtilmekteydi. Kamuoyu bu telkinlerle birlikte sabırlı ve dikkatli olmaya davet ediliyordu.⁶⁷

Makedonya vilayetlerinde Rumlara yönelen bu tepkilerin nedenleri Yunanistan'ın Osmanlı ülkesinde yürüttüğü irredantist faaliyetlerde aramak gerekir. Tarihsel hafıza ve bunun şekillendirdiği kanaatlerin Yunanistan'a karşı uygulanacak eylemlere yön verdiği görülmektedir. Kuruluşundan itibaren Yunanistan Osmanlı ülkesindeki Rum toplumunun Yunanistan ile özdeşleşmesini ve Helen kimliğini benimsemesini sağlamaya çalıştı. Rum toplumunda Yunan propagandası eğitim, din adamları ve konsoloslar aracılığıyla gerçekleşmekteydi. Girit sorununun gündemin ilk sırasına oturduğu günlerde Makedonya'da Yunanistan'ın destekli komitaların oynadığı rol ve Rum komitalarına verdiği destek tekrar gündemin ilk sıralarına yerleşmişti. II. Meşrutiyet'in ilanından bir buçuk ay sonra Rum Makedonya Komitesi yerine kurulan Panhelenist örgüt 1909 yılı başlarından itibaren Epir, Makedonya ve Trakya'ya subaylar gönderdi ve Makedonya'daki Rumları silahlandırmaya başladı.⁶⁸ Türkler ve Müslümanlar arasında, Güney Makedonya'da Yunanistan'ın aktif desteğiyle Girit sorunundan dikkatleri uzaklaştırmak için muhtemel bir Rum isyanı hakkında söylentiler dolaşmaya başlamıştı.⁶⁹ Örneğin; Makedonya'da Rumlar arasında Yunan propagandasının Karaferiye civarında köyleri silah ve cephane ile doldurduğu haberleri gazetelere yansımıştır.⁷⁰ Girit'te yayınlanan bazı gazetelerde Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasında bir savaş çıkması durumunda Osmanlı ülkesindeki bütün Rumların

⁶² *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No:76, 15 Ağustos 1909, s. 1.

⁶³ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 86, 25 Ağustos 1909, s. 1.

⁶⁴ *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 52, 21 Ağustos 1909, s. 2.

⁶⁵ Yıldırım 2013, s. 203.

⁶⁶ Çetinkaya 2009, s. 18.

⁶⁷ "Daima Girit", *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 78, 18 Ağustos 1909, s. 1.

⁶⁸ Hacısalihoğlu 2008, s. 255.

⁶⁹ Vakalopoulos 1998, s. 341; *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 43, 12 Temmuz 1909, s. 3; İrtem 2004, s. 126; Kerimoğlu 2012, s. 137; *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 52, 21 Temmuz 1909, s. 3; "Türkiye Tarafından Verilen İkinci Notanın Mündericatu", *Tanin*, No: 348, 21 Ağustos 1909, s. 2.

⁷⁰ *Tanin*, No: 341, 14 Ağustos 1909, s. 2.

ayaklanacağını belirten yazılar Osmanlı basınına yansımıştı.⁷¹ Yunanistan'ın Girit sorununun acısını başka türlü çıkarmak istediği basında vurgulanmaktaydı.⁷² Bu olaylar Rumların durumunu daha da şüpheli hale getiriyordu. Hüseyin Cahit [Yalçın] Girit sorunundan dolayı Rumlarla olan ilişkiler hakkında şunları söylemektedir: “*Rumlarla aramızı bütün bütün açan ve Rum unsurunu bizim gözümüzde bir vatan düşmanı durumuna düşüren meselelerden biri de Girit meselesidir.*”⁷³ Süleyman Kani [İrtem], bojkot uygulayıcılarının Makedonya vilayetlerinde, “*Yunan mallarına ve gemilerine bojkotaj kâfi değildir. Osmanlı Rumlarla da her türlü münasebeti keselim. Yunan emellerinden başka emeller beslemeyen Rum fırıncılar, bakkallar, kasaplar ile de alışveriş etmeyelim*” şeklinde halkı teşvik ettiğini belirtmektedir. Bütün bu faaliyetlerin Yunanistan'ın resmi politikası olduğu şeklinde kamuoyunda açık bir kanaat oluşmuştu. Bu sebeple tepkiler bir süre sonra Rumlara da yönelmeye başladı.

Osmanlı hükümeti de kamuoyunda Rumlara karşı oluşabilecek tepkileri azaltmaya çalışıyordu.⁷⁴ Yunanistan'a yönelik bojkot Osmanlı vatandaşlarının dükkânlarını hedef almaya başlayınca Dâhiliye Nezareti, önlem alması için vilayetleri uyarmıştır.⁷⁵ Manastır'da Rumlar Sadarete çektikleri telgrafta bazı şahısların bojkotu fırsat bilerek halkı kendilerine karşı kışkırttıkları için 3 gündür evden çıkmadıklarını, bu sebeple hayatlarının tehlikede olduğunu, Yunan tebaasından olmadıklarını, 500 seneden beri Osmanlı'nın sadık tebaasından olduklarını ve bu sebeple sorumlular hakkında kanuni işlem yapılmasını talep etmişlerdir. Osmanlı hükümeti, bu olayların engellenmesi için Manastır valiliğine talimat vermiştir. Manastır valiliği, vilayetin denize kıyısı olmadığı için bojkot imkânının olmadığını, ancak İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisinin Neyyir-i Hakikat gazetesinde yayınlanan beyannamesinde bojkottan bahsedildiğini, bunun neticesinde bazı mahallerde Osmanlı Rumlarına karşı bojkota teşebbüs edildiğini, bunun haber alınarak Görice sancağı ve Kesriye kazasında bojkot girişimlerinin engellendiğini bildirmiştir.⁷⁶

Osmanlı limanlarında bojkot bütün şiddetiyle devam ederken Osmanlı hükümetinin Yunanistan ve düvel-i hamiyeye ile yürüttüğü müzakereler kamuoyunu yatıştırmış ve savaş ihtimalini çözüm dışında bırakmıştır.⁷⁷ Girit'te Yunan bayrağı ham devletlerin 18 Ağustos 1909'da adaya asker çıkararak bayrağı indirmesiyle çözülmüştür.⁷⁸ Bayrak krizinin çözülmesinden sonra Osmanlı hükümeti ile Yunan hükümeti arasında Girit sorunu nedeniyle devam eden görüşmelerin belli bir aşamaya ulaşması ve her iki hükümetçe verilen notaların karşılıklı kabul görmesi Yunanistan'a

⁷¹ Kerimoğlu 2012, s. 147; *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 68, 7 Ağustos 1909, s. 2.

⁷² Hüseyin Cahit, “Osmanlı Efkâr-ı Umumiyesi-Girit ve Yunanistan”, *Tanin*, No: 333, 24 6 Ağustos 1909, s. 1; “Yunan Propagandası”, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 42, 28 11 Temmuz 1909, s. 42.

⁷³ Yalçın 1935, s. 151.

⁷⁴ Kerimoğlu 2012, s. 171.

⁷⁵ Çetinkaya 2013, s. 55.

⁷⁶ BOA, DH. MKT. 2902/25, 16 Ağustos 1910; BOA, DH. MKT. 2906/68,5 Ağustos 1325 (18 Ağustos 1909); BOA, DH. MKT. 2906/68, 11 Ağustos 1325 (24 Ağustos 1909).

⁷⁷ *Tanin*, No: 341, 14 Ağustos 1909, s. 2; *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 74, 14 Ağustos 1909, s. 2.

⁷⁸ *Tanin*, No: 346, 19 Ağustos 1909, s. 1; İrtem 2004, s. 337.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

uygulanan boykotun kalkmasında etkili oldu.⁷⁹ Osmanlı limanlarında Yunan vapurlarıyla mallarına uygulanan boykotun kaldırılması için ilk önce Selanik vilayetine daha sonra diğer vilayetlere talimatlar gönderilmiştir.⁸⁰ Selanik Boykot Komisyonu 31 Ağustos 1909 tarihinde yaptığı toplantıda; Yunan hükümetinin teminatını kabul eden kabinenin verdiği taahhütlere kanaat edildiğini belirterek 1 Eylül 1909 tarihinden itibaren boykotun kaldırıldığını ilan etti. Fakat bu kararın Yunanistan sözüne sadık kaldığı sürece devam edeceği belirtilmiştir. Bu kararların Osmanlı sahillerindeki boykot komisyonlarına da bildirilmesine karar verildi.⁸¹ 1909 Yunanistan boykotunun 1908 Avusturya boykotuyla karşılaştırıldığında çok fazla organize olmadığı görülmektedir. Liman kentlerinde uygulanan boykot, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında devam eden müzakerelerin sonuç alıcı bir aşamaya gelmesiyle kaldırılmıştır. Bununla birlikte kamuoyunun Girit'teki gelişmeleri dikkatle takip ettiği ilan edilmiştir. Makedonya meselesi bağlamında bakıldığında; Yunanistan'ın bölgedeki faaliyetlerinin engellenmesin de bir baskı aracı olarak kullanıldığı söylenebilir. Çünkü Osmanlı Devleti, Girit ve Makedonya'daki Yunan faaliyetlerini de gündeme taşımıştır. Bu sebeple Makedonya'daki toplumsal tepkilerden ve boykottan Rumlar da etkilenmiştir. Girit sorunu, 1910 Mayıs'ında tekrar gündeme geldiğinde boykot yine uygulamaya kondu.

2. 1910 Mitingleri ve Boykotu

2.1. 1910 Mitingleri

Girit sorunu 1910 Mayıs'ında tekrar alevlenmiş ve ülke gündeminin ilk sıralarına oturmuştur. Girit Meclisi'nin, 9 Mayıs 1910 tarihinde Müslüman milletvekillerinin imzalarına rağmen Yunan kralı adına yemin edilerek açılması üzerine Babıali, Avrupa devletleri nezdinde protestoda bulundu ve ülke çapında geniş çaplı protesto eylemleri yapıldı. Yunan mallarına ve gemilerine karşı tekrar boykot hareketi başlatıldı.⁸² Girit konusunda yaşanan bu döngüsel süreç Osmanlı kamuoyunda ciddi rahatsızlık yaratmaya başlamıştı.

Girit Meclisi'nin kararıyla tekrar güncellenen Girit sorunuyla ilgili vilayetlerde düzenlenen miting ve gösteriler Makedonya vilayetlerinde de düzenlendi. Miting ve gösteriler Müslüman kamuoyunda milliyetçi duyguların artmasını hızlandırmıştı. Yürüyüşler, protesto mitingleri ve gönüllü kaydı gibi uygulamalar başka türden bir seferberliğe yol açtı.⁸³ Bu süreçte eylemler ve gönüllü kaydı girişimleri milliyetçi atmosfere süreklilik kazandırmaktaydı.⁸⁴ Osmanlı basınında Girit sorununun Osmanlı için hayat meselesi olduğu tekrar vurgulanmaya başlanmıştır.

---

⁷⁹ Kerimoğlu 2012, s. 285.

⁸⁰ "Boykotajın Refi", *Tanin*, No: 362, 4 Eylül 1909, s. 3.

⁸¹ "Boykotaj Kalkdı", *Tanin*, No: 361, 3 Eylül 1909, s. 1; BOA, MV. 131/92, 20 Ağustos 1325 (2 Eylül 1909); "Boykotajın Hitamı Münasebetiyle", *Tanin*, No: 363, 5 Eylül 1909, s. 1.

⁸² Adıyke 2000 s. 288; Karagöz 2003, s. 50.

⁸³ Çetinkaya 2009, s. 20.

⁸⁴ Çetinkaya 2015, s. 71.

Makedonya vilayetlerinde ilk gösterilerin gerçekleştiği yerlerden biri Manastır vilayeti idi. Mitingden sonra gönüllü kaydı uygulaması başladı. Gönüllü alayının kumandanlığına Hürriyet Kahramanı Niyazi Bey seçilmiştir. Mitingden sonra gönüllülere üniformalar dağıtılmış ve Manastır Belediye Başkanı da gönüllü üniforması giymiştir. Gönüllüler kendi masraflarını karşılayacaklarını ilan etmişlerdir.⁸⁵ Gönüllü kaydı Manastır'a bağlı kazalarda da başlamıştır.⁸⁶ Manastır vilayetine bağlı Debre sancağında ve Pirlepe kazasında da mitingler düzenlenmiştir.⁸⁷ Gönüllü kaydı boykot hareketiyle eş zamanlı yürüyor ve boykota sürdürülebilirlik kazandırıyordu.⁸⁸

Kosova vilayetine bağlı Prizren sancağında ise 19 Mayıs'ta 30 bin kişinin katılımıyla miting düzenlenmiştir. Mitingde Arnavutların Girit için canlarını vermeye hazır oldukları bildirilmiştir. Girit'in sonuna kadar muhafazası için yeminler edildikten sonra miting dağılmıştır. Merkez Sancak Üsküp'te de halkın geniş katılımıyla protesto mitingi düzenlenmiştir.⁸⁹

Selanik'te 10 Temmuz meydanında mayısın ikinci haftasında İttihat ve Terakki kulüpleri tarafından gerçekleştirilen mitingde Girit sorunu protesto edilmiştir.⁹⁰ Selanik'te Müslüman kadınlar mayısın son haftasında Girit meselesi nedeniyle bir gösteri yapmışlardır. Bu gösteriden sonra Müslüman kadınlar tarafından planlanan mitingler Osmanlı hükümeti tarafından men edilmiştir.⁹¹ Selanik vilayetine bağlı Siroz sancağında oluşturulan komisyon marifetiyle gönüllü kaydedilmeye başlanmıştır. Selanik valiliği bunun diğer sancak ve kazalara örnek olabileceğini belirterek Dâhiliye Nezareti'nden görüş sormuştur. Dâhiliye Nezareti, Girit için gönüllü kaydı ile ilgili hükümetin böyle bir uygulamasının olmadığı ve bu girişimlerin engellenmesi talimatını vermiştir.⁹² Mitinglerin düzenlenme şekli, atılan sloganlar ve hükümete çekilen telgraflar incelendiğinde bunların sistemli organizasyonlar olduğu söylenebilir. Osmanlı hükümeti, bu mitinglere engel olmamakla birlikte tepkilerin kontrol dışına çıkarak Hristiyanlar aleyhine şiddet olaylarına dönüşmesi sonucunda yaşanabilecek olayların Avrupa'da Osmanlı Devleti'nin imajına zarar verebileceğini belirterek valilikleri uyarmıştır. Kamuoyunda oluşan galeyana ciddi bir hal aldığı, bu sebeple meselenin bir

⁸⁵ "Manastır'da Gönüllü Kaydı", *Sabah*, No: 7439, 6 Haziran 1910, s. 2; "Ya Girit Ya Ölüm Gönüllüleri", *Sabah*, No: 7442, 9 Haziran 1910, s. 2; *Yeni İkdam*, No: 75, 6 Haziran 1910, s. 2; Niyazi Bey kumandan seçildikten sonra yaptığı konuşmada şunları belirtmiştir; "Girit Osmanlıların hava-yı nesimesidir. Havasız insan yaşayamadığı gibi Giridsizde Osmanlılar yaşayamazdı. İki el bir baş içindir. "Manastır'da Cüş-i Hamiyet", *Tercüman-ı Hakikat*, No:104-28, 6 Haziran 1910, s. 2; *The Times*, 9 June 1910, p. 5; "Gönüllüler", *Sabah*, No:7447, 14 Haziran 1910, s. 2.

⁸⁶ "Gönüllü", *Sabah*, No:7446, 13 Haziran 1910, s. 1.

⁸⁷ "Taşralarda Mitingler-Debreden", *Tanin*, No: 620, 24 Mayıs 1910, s. 2; "Pirlepe", *Tanin*, No: 617, 21 Mayıs 1910, s. 2.

⁸⁸ *Sabah*, No: 7444, 11 Haziran 1910, s. 3.

⁸⁹ "Mitingler", *Sabah*, No:7422, 20 Mayıs 1910, s. 2; "Prizren", *Tanin* No: 616, 20 Mayıs 1910, s. 2; *Tanin*, No: 617, 21 Mayıs 1910, s.2.

⁹⁰ *Yeni İkdam*, No: 94, 15 Haziran 1910, s. 1.

⁹¹ *Yeni İkdam*, No: 94, 15 Haziran 1910, s. 1.

⁹² BOA, DH. MUİ. 102/17, 29 Mayıs 1326 (10 Haziran 1910).

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

an evvel halledilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gazetelerde itidal çağruları yapılmaya başlanmıştır.⁹³ Kosova, Manastır ve Selanik valilikleri Girit sorunundan dolayı Müslümanlarla Hristiyanlar arasında bir anlaşmazlık veya çatışma durumunun olmadığını bildirmişlerdir.⁹⁴ Gösteri ve mitinglerin tetiklediği toplumsal seferberlik süreci boykot hareketine de ciddi katkılar yapmış ve yaygınlaşmasını sağlamıştır.

2.2. 1910 Boykotu

Mitinglerle eş zamanlı olarak Yunan gemilerine ve mallarına karşı boykot ilan edilmiştir. Mayıs ayının sonunda Samsun, Trabzon ve diğer bazı Karadeniz limanlarında Yunan mallarına ve gemilerine karşı ilan edilen boykot daha sonra bütün Osmanlı sahillerine doğru yayılmıştır.⁹⁵ Makedonya vilayetlerinde yine Selanik merkez olmak üzere boykot ilan edilmiştir. Selanik'e bağlı Kavala kazasında da boykot ilan edildiği haberleri basına yansımıştır. İttihat ve Terakki yanlısı Silah gazetesi boykotun bütün Rumeli'ye yayılması için çalışacaklarını ilan etmiştir.⁹⁶ 1909'da boykotun tam olarak uygulanmadığı belirtilerek bu seferki harb-i iktisadinin diğerinden daha şiddetli olacağı belirtilmiştir.⁹⁷ 1910 boykotunda da hamallar, kayıkçılar mavnacılar ve arabacılar yine baş aktördü. Bunların zarar görmemeleri için gazetelere verilen ilanlarla iane (yardım) toplanmıştır.⁹⁸

Selanik'te Yunan mallarına ve vapurlarına karşı uygulanacak boykota karar vermek için mavnacılar ve liman ameleleri bir toplantı yapmıştır.⁹⁹ Toplantıdan sonra Selanik'te liman işçileri 7 Haziran'da bir miting düzenleyerek Yunan gemilerine ve mallarına boykot ilan etmiştir. Boykot kararıyla birlikte liman işçileri Kerim Ağa'nın önderliğinde yine baş aktördür.¹⁰⁰ Selanik ve Manastır'da boykot hareketi şehrin çeşitli yerlerine asılan afiş, el ilanları ve bildirilerle halka duyurulmuştur.¹⁰¹ Kamuoyunun bilgilendirilmesi için halkın desteği talep edilmiştir. Selanik'e bağlı Kavala kazası kayıkçı ve mavnacı esnafı da bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiriye Yunan gemilerine boykot ilan edildiği ve halka bilgi verilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁰² 1910 boykotu değerlendirildiğinde söylem Osmanlıcılık üzerine oturtulmakla birlikte, silahların toplanması, çeteler kanunu, kiliseler ve mektepler kanunu, muallimler sorunu gibi nedenlerden dolayı Makedonya vilayetlerinde halk gruplarıyla İttihatçı ilişkileri gergindi.¹⁰³ Bu sebeple 1909 yılında boykota destek veren Sandanski ve adamlarının

⁹³ *Sabah*, No: 7445, 12 Haziran 1910, s. 2; *Tanin*, No:626, 30 Mayıs 1910, s. 2.

⁹⁴ BOA, DH. MUİ. 102/17, 27 Mayıs 1326 (9 Haziran 1910).

⁹⁵ *The Times*, 30 May 1910, p. 5; "Boykot", *Sabah*, No: 7431, 29 Mayıs 1910, s. 2.

⁹⁶ "Boykotaj", *Silah (Salah)*, No:37, 11 Haziran 1910, s. 6.

⁹⁷ *Sabah*, No: 7443, 10 Haziran 1910, s. 1.

⁹⁸ *Tercüman-ı Hakikat*, 13-10495, 21 Haziran 1910, s. 2.

⁹⁹ "Boykotaj- Selanik", *Sabah*, No: 7441, 8 Haziran 1910, s. 1.

¹⁰⁰ *Tanin*, No: 640, 13 Haziran 1326, s. 2; *Sabah*, No: 7442, 9 Haziran 1910, s. 1; *Sabah*, No: 7443, 10 Haziran 1910, s. 1; "Yunanistan'a Boykotaj- Selanik", *Tanin*, No: 625, 8 Haziran 1910, s. 1.

¹⁰¹ Çetinkaya 2015, s. 94-96.

¹⁰² *Yeni İkdâm*, No:93, 14 Haziran 1910, s. 1.

¹⁰³ Özbozdağlı 2016, s. 91-303.

aynı desteği 1910 yılında verdikleri görülmemektedir. Bu sebeple 1910 boykotu değerlendirildiğinde daha çok Müslümanlara yapılan bir çağrı olduğu görülmektedir. Yunan boykotu devlet açısından belki politik bir tercih değildi ama “vatanseverlik” anlamında Osmanlı toplumu “ahlaki” bir satın alma tercihi yapmaya çağırılıyordu.

Selanik’te de ilan edilen boykotun 1909’dan daha şiddetli olacağı ve Girit sorunu Osmanlı lehine çözülene kadar boykotun devam edeceği vurgulanmaktaydı. Selanik’te Kerim Ağa yine boykotun lideri konumundaydı. Kerim Ağa Beyrut, Çanakkale, İzmir ve Dersaadet kayıkçılar kethüdalarına gönderdiği telgrafta, Girit sorunundan dolayı bugün itibarıyla Yunanistan gemilerine ve mallarına boykot ilan edildiğini, vatansever Osmanlıların vatanın selameti için her türlü fedakârlığı yapacağından emin olduklarını, bu sebeple icap edenlere bilgi verilmesini istemiştir.¹⁰⁴ Ülkedeki kayıkçılar kethüdarları çektiikleri telgraflarla kendi şehirlerinde de boykot ilan edildiğini bildirmişlerdir.¹⁰⁵ Selanik boykotun merkezi konumundadır. İstanbul boykot heyetinden Osman Ağa; amirlerinin Selanik’te olduğunu ve onlara itaate mecbur olduklarını belirtmiştir.¹⁰⁶ İzmir kayıkçılar kâhyası Hacı Muharrem Ahmed, Kerim Ağa’ya çektiği telgrafta Yunanlılara boykot ilan ettiklerini ve emirlerini beklediklerini belirtmiştir.¹⁰⁷ Kerim Ağa, Makedonya vilayetlerinde boykotun sembolü haline gelmiştir. Manastır gençleri boykotta verdiği hizmetten dolayı Kerim Ağa’ya yaptırıldıkları ağızlığı hediye etmişlerdir.¹⁰⁸ Kerim Ağa, bütün boykot sürecinde birkaç kez tutuklanmasına rağmen Selanik limanındaki gücünü kaybetmedi.¹⁰⁹

Boykot ilanı ile birlikte birçok şehirde boykot komiteleri kuruldu. Selanik’te boykot komisyonu ile birlikte “Girid Müdafaa-i Milliye Cemiyeti” adıyla bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyetin amacı Girit’in Osmanlı Devleti’ne bağlı kalmasını sağlamaktır.¹¹⁰ Selanik’te kurulan boykot komisyonu yaptığı ilk toplantıda şu kararları almıştır:¹¹¹ Yunan bandırası ile Selanik Limanına gelecek vapurların eşya ve yolcularına 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihinden itibaren boykot ilan edilmiştir. Burada boykotun daha kapsamlı olduğu görülmektedir. 1909 boykotu yolcuları kapsamamaktaydı (madde 1). Ülke içerisinde bulunan Yunan ticarethanelerine dahi belirtilen tarihten itibaren boykot ilan edilmiş, bu durumdan Osmanlı vatandaşlarının zarar görmemesi için komisyonca Yunan tüccarlarının dışındaki tüccarlara verilmek üzere şahadetnameler bastırılmış ve arzu eden tüccara verilmek üzere rüsumat salonunda şahadetnameler Kayıkçılar kâhyası Kerim Ağa’ya verilmiştir (madde 2). Şahadetnameyi almak üzere müracaat edecek tüccarlar ismini, zanaatını, ikametgâhını

¹⁰⁴ *Yeni İkdâm*, No:93, 14 Haziran 1910, s. 1.

¹⁰⁵ İzmir kayıkçılar kethüdarı çektiği telgrafla orada da boykot ilan edildiğini bildirir. “Boykotaj (Rumeli)”, *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10488-6, 14 Haziran 1910, s. 2.

¹⁰⁶ *Sabah*, No: 7472, 9 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁰⁷ *Yeni İkdâm*, No:93, 14 Haziran 1910, s. 1.

¹⁰⁸ “Kerim Ağanın Ağızlığı”, *Yeni Gazete*, No: 672, 8 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁰⁹ Kerim Ağa ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çetinkaya 2015, s. 140-142; Lyndon Comstock, *The English Secretary: Peggy Flexman in Turkey and Greece, 1909 1917*, 2014, s. 18.

¹¹⁰ “Girid Müdafaa-i Milliye Cemiyeti”, *Tanin*, No: 642, 15 Haziran 1910, s. 2.

¹¹¹ “Boykotaj- Selanik’de”, *Sabah*, No: 7454, 21 Haziran 1910, s. 1; *Yeni İkdâm*, No:100, 21 Haziran 1910, s. 2.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

Kerim Ağa'ya yazılı olarak verecekler ve 24 saat sonra adlarına düzenlenen şahadetnameleri alabileceklerdi (madde 3). Şahadetnamelerin fiyatı 10 kuruştur (madde 4). Bu kararlarla birlikte Kerim Ağa, Osmanlı Rumlarının mağazalarını dolaşarak boykot komisyonunca Yunanlı olmayan tüccarlara 10 kuruşa verilen şahadetnamelerden almalarını, aksi halde Osmanlı tebaasından olmadıklarını düşünerek haklarında boykot kararı alınacağını belirtmiştir.¹¹² Yunanlılarla iş yapmayı reddeden tüccarlara bu şahadetnameler dağıtılmış ve limana gelen tüccarlardan şahadetnamelerini göstermeleri istenmiştir.¹¹³

Boykotun başlamasıyla birlikte Yunan gemilerinin kıyıyla ilişki kurması ve mallarını boşaltması engellenmiştir. Örneğin, Yunan bandırası taşıyan *Oraniye* ve *Çeporaki* vapurlarının mallarını boşaltmaları engellenmiş, yalnızca yolcuların inmelerine izin verilmiştir. Bu olayla birlikte Selanik'te boykotun başladığı ilan edilmiştir.¹¹⁴ Boykot düzenleyicileri, Lloyd vapuruyla gelen Yunan yolcuların inmesine engel olmak isteyen bir Musevi kayıkçı ciddi bir şekilde yaralanmıştır.¹¹⁵ Bir başka örnek, Selanik'te boykot heyetinin yaptığı teftişlerin birinde bir Yahudi dükkânında satılan şişelerce Yunan konyağının kırılmasına ilişkindir. İngiliz Konsolosu buna engel olmaya çalışan dükkân sahibinin darp edildiğini belirtmektedir.¹¹⁶ Yunan meyhanecilerinin de boykot kapsamına alınması için gazetelere ilanlar verilmiştir.¹¹⁷ Boykot hareketi başladığı sıralarda Yunan kralının Girit'in Yunanistan'a ilhakının en mantıklı çözüm olduğu şeklindeki beyanatu boykotu daha da şiddetlendirmiştir.¹¹⁸ Boykotu Selanik'teki Rumların ticari rakipleri¹¹⁹ Yahudi ve dönme tüccarlar cesaretlendirilmekte ve desteklemektedir.¹²⁰ Fransa'nın Selanik konsolosu, Selanik'in Yahudi cemaatinin ve onlarla işbirliği yapan Müslüman tüccarların boykottan çıkar sağladığını belirtmektedir.¹²¹

Selanik'te boykota destek verenler "boykot polisi" olarak kullanılmaya başlanır. Boykot heyetinin görevlendirdiği boykot polisleri Yunanlılara ait mağazaların önünde nöbet tutarak müşterilerin içeriye girmelerine engel olmuşlardır. Sokaklarda devriyeler gezdirilmeye başlanmıştır. Bir noktada boykot kendi kurallarını yaratmıştı. Selanik'te Yunanlıların sahip oldukları dükkânların duvarlarına veya camlarına "boykot" yazıları yazılmıştır. Yazıları silmek isteyen dükkân sahipleri Kerim Ağa ve adamları tarafından engellenmiş veya darp edilmiştir. Bu sebeple dükkân sahipleri dükkânlarını açmamayı tercih etmiştir. Şiddet olaylarının yaşanması üzerine Selanik boykot cemiyeti bu

¹¹² "Selanik", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 19-10501, 27 Haziran 1910, s. 2.

¹¹³ *The Times*, 27 June 1910, s. 5; *The Times*, 28 June 1910, s. 5.

¹¹⁴ "Boykotaj", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10484-2, 10 Haziran 1910, s. 2; "Selanik'te Boykotaj", *Sabah*, No: 7444, 11 Haziran 1910, s. 3; "Boykotaj" *Yeni İkdâm*, No: 90, 11 Haziran 1910, s. 1.

¹¹⁵ *Yeni İkdâm*, No: 94, 15 Haziran 1910, s. 1.

¹¹⁶ Çetinkaya 2015, s. 90.

¹¹⁷ *Tanin*, No:642, 15 Haziran 1910, s. 2.

¹¹⁸ *Sabah*, No: 7443, 10 Haziran 1910, s. 1; *Tanin*, No: 637, 10 Haziran 1910, s. 2; *Yeni İkdâm*, No: 100, 21 Haziran 1910, s. 2.

¹¹⁹ *The Times*, 27 June 1910, p. 5.

¹²⁰ Gounaris 1993, s. 515.

¹²¹ Çetinkaya 2015, s. 137.

olayların tasvip edilmediğini belirterek kolluk kuvvetlerinin bu olayları engellemesi gerektiğini belirtmiştir. Şiddet olayları üzerine Selanik gazetelerinde itidal çağrıları yapılmaya başlanmıştır.¹²²

Boycot resmi olarak Yunanistan vatandaşlarını ve mal varlıklarını hedef almaktaydı. Fakat Yunanlıları, Osmanlı Devleti'nin Rum vatandaşlarından ayırt etmek kolay olmadığı için konu oldukça hassas bir konuydu. Özellikle Selanik ve İstanbul'daki boykot bildirelerinde boykot edilmesi gerekenlerin Osmanlı Rumları değil, Yunanlılar olduğu belirtilmekteydi.¹²³ Dükkân isimleri ve şahıs adlarının benzerliği yüzünden Osmanlı Rumları da boykottan etkilenmeye başlamıştı. Örneğin Dedeağaç'ta sahipliğini Osmanlı Rumlarından Yorgi ve Yani'nin yaptığı un fabrikası sahiplerinin Kavala'daki ortaklarına gönderdikleri unlar liman işçileri tarafından boykot edilerek taşınmamıştır. Fabrika sahiplerinin şikâyeti üzerine Dâhiliye Nezareti konunun araştırılması için Selanik valiliğine talimat vermiştir. Selanik valiliği unların Yunan tebaasından *Protopya* adına geldiği için boykot edildiğini belirtmiştir. Fakat yazışmalardan anlaşıldığına göre bu Dedeağaç'taki fabrikanın ismidir. Bu isim karışıklıkları sebebiyle Osmanlı Rumları da boykotta maruz kalmıştır.¹²⁴ Hüseyin Cahid, *Tanin* gazetesinde yazdığı yazıda, boykotun hedefe ulaşmak için gayet keskin ve nazik bir silah olduğunu, ancak sınırlarının iyi çizilmesi gerektiğini belirterek Rum tacirlere de boykot yapılmasını eleştirmiştir.¹²⁵ Bu olaylar üzerine Osmanlı gazetelerinde takip edilmesi gereken yol konusunda uyarıcı yazılar yayınlanmaya başlanmıştır. Gazetelerde boykotun yalnızca Yunan mallarına uygulanması, bu yüzden ülke ticaretine zarar verecek eylem ve uygulamalardan kaçınılması gerektiğini belirten yazılar yayınlanmaktaydı. Bu yazılarda, boykotta herkesin serbest olduğu, ancak bu serbestliğin suiistimal edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.¹²⁶ Fakat pratikte Yunanistan vatandaşlarıyla Osmanlı Rumlarını birbirinden ayırt etmek kolay değildi. Osmanlı Rumlarına ait mağazaların boykottan zarar görmelerine engel olmak için mağazalarında ayırt edecek bir işaret bulundurmaları gerektiği belirtilmiştir. Yunan tebaası içinden bu işareti taklit edecek olanlara boykotun daha şiddetli uygulanacağı vurgulanmıştır. Bununla birlikte boykotun Rum vatandaşlara uygulanmaması için Yunanlı tüccar ve mağazaların isimleri yayınlanmaya başlanmıştır.¹²⁷

Selanik'te boykotun şiddetlenmesi üzerine boykotajın hiçbir yolsuzluğa meydan verilmeden devam etmesi için gazetelerde yazılar yayınlanmaya devam etmiştir. Hoşnutsuzluklara meydan vermemek için her bölgede boykot komisyonlarının ve heyetlerinin kurulması gerektiği belirtilmiştir.¹²⁸ Boykot heyeti, Osmanlı vatandaşlarının

¹²² “Boycot”, *Rumeli*, No: 150, 28 Haziran 1910, s. 2.

¹²³ Çetinkaya 2013, s. 52-53.

¹²⁴ BOA, DH. MUİ. 104-1/46, 2-6 Haziran 1326 (15 Haziran 1910).

¹²⁵ Hüseyin Cahid, “Boycotaj Münasebetiyle”, *Tanin*, No: 659, 2 Temmuz 1910, s. 1; “Boycotaj Münasebetiyle”, *Tanin*, No: 677, 20 Temmuz 1910, s. 2.

¹²⁶ Hüseyin Cahid, “Boycotaj Münasebetiyle”, *Tanin*, No: 659, 2 Temmuz 1910, s. 1; “Boycotaj Münasebetiyle”, *Tanin*, No: 677, 20 Temmuz 1910, s. 2.

¹²⁷ *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10496-14, 22 Haziran 1910, s. 1; “Selanik'ten Yeni Asr Gazetesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10492-10, 18 Haziran 1910, s. 2; Çetinkaya 2015, s. 112.

¹²⁸ “Selanik'ten Yeni Asr Gazetesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10492-10, 18 Haziran 1910, s. 2.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

boykottan zarar görmemesi için önlem almaya çalışmaktaydı; ancak bu birtakım nedenlerden dolayı oldukça zordu. Öncelikle Yunanistan'dan ithal edilen mallar Rum mağazalarında satılmaktaydı. Bununla birlikte birçok Osmanlı Rum'u Yunanlılar tarafından istihdam edilmekteydi. Diğer taraftan Rum tüccarlar kapitülasyonların getirdiği avantajlar nedeniyle yabancı pasaportuna sahipti.¹²⁹ Özellikle çifte vatandaşlık taşıyan Rumların durumu ciddi bir soru işareti olarak durmaktaydı.¹³⁰ Bununla birlikte 1910 yılında Makedonya meselesinde yaşanan gelişmeler nedeniyle İttihatçı-Rum ilişkileri gergindi. 1910 bahar ve yaz ayları Makedonya meselesi açısından da en kritik yıldır. Nitekim silahların toplandığı, kiliseler ve mektepler kanununun uygulamaya konduğu, Yunanlı muallimlerin sınır dışı edilmesi gibi sorunlar bu dönemde gerçekleşti. Mayıs ayının ortalarında Rum silahlı gruplara karşı tutuklamaların yanı sıra haziran ayının sonlarında halkın silahsızlandırılması için silahlar toplanmaya başlanmıştı.¹³¹ Makedonya vilayetlerinde Rumları hedef alan eylemleri bu olaylarla birlikte değerlendirmek gerekir. Kamuoyunda Rumların Yunanistan'ın desteğiyle ayrılıkçı faaliyetler yürüttüğü şeklinde görüş hâkimdir. Toplumdaki bu kanaatlerin Rumlara karşı olan tepkileri yönlendirdiği söylenebilir. Örneğin, Silah gazetesinin Yunanistan ve destekçilerine karşı sert bir üslup benimsediği görülmektedir. Gazetede yayınlanan bildiriye şunlar söyleniyordu; "*Havamızı teneffüs eden beş on paramızla geçindiği halde nankörlük edenlere boykotaj lazım. Nankörleri gebertinceye kadar uğraşacağız. Şakilere, hürsüzlara ekmek vermeyeceğiz. Başkasının malına göz dikenlerin maddeten ve manen gözlerini çıkaracağız. Osmanlılar hak ve adalet uğruna hiçbir şeyden çekinmez. Fakat istiyoruz ki Boykotaj Osmanlı ülkesinin her tarafında bir top gibi patlasın. Açlıktan hasta-i hal olan Yunanlılarda Yunan ordusuna yardım için defolsun gitsin.*"¹³²

Avrupa hükümetlerinde de boykotun İttihat ve Terakki'nin kontrolü altında olduğu kanaati yaygındır. İngiliz Konsoloslar boykotun İttihat ve Terakki'nin militan kanadı tarafından desteklendiğini düşünmekteydiler. Boykot komitesinin de Cemiyetin güdümünde hareket ettiğine inanıyorlardı.¹³³ İngiltere Büyükelçisi Lowter "sözde "volonte de la nation"ın" (milletin iradesi) basitçe Selanik komitesinin kararı olup; bu komitenin iki temsilcisinin (Talat ve Cavit beyler) kabinede egemen olduğunu herkesin bildiğini belirtmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Yunan gemi taşımacılığına yönelik 1909'dan beri devam eden mücadelesinin artık bilinen bir gerçek olduğu belirtilmekteydi. Özellikle yerel komitelerin İttihatçıların yönlendirmesiyle çalıştığı ve yaşanan şiddet olaylarının sorumlusunun bunlar olduğu şeklindeki bilgiler konsolosluk raporlarına yansımıştı.¹³⁴

Selanik'te Yunanlı tüccarlar haziran ayının sonunda boykotun şiddetinden şikâyet etmeye başlamışlardır.¹³⁵ Yunan mallarına boykotun şiddetlenmesi üzerine,

¹²⁹ Çetinkaya 2013, s. 52.

¹³⁰ Çetinkaya 2015, s. 112.

¹³¹ Vakalopoulos 1988, 340-342.

¹³² "Boykotaj Şiddet Lazım", *Silah (Salah)*, No: 38, 17 Haziran 1910, s. 4-5.

¹³³ *The Times*, 24 June 1910, p.5.

¹³⁴ *The Times*, 27 June 1910, p. 5.

¹³⁵ *Yeni İkdâm*, No:109, 30 Haziran 1910, s. 2.

Yunan gemileri sahte bandıra veya başka ülkelere ait bandıra ile Osmanlı limanlarına yanaşmaya ve yük alma girişimlerinde bulunmaya başlamışlardır. Bu konuyla ilgili Kerim Ağa Tercüman-ı Hakikat gazetesine verdiği beyanatta; Yunan vapurlarının İngiliz bandırasıyla Selanik limanına geleceklerini haber aldıklarını ancak Yunan vapurlarının tamamını tanıdıklarını belirtmiştir. Yalnız bandıralarını değiştirmekle değil, vapurların boyasını veya kaptanlarını değiştirse bile Yunan vapurlarını bir saatlik yoldan tanıyacaklarını belirten Kerim Ağa boykotun yalnız vapurlar için değil Osmanlı ülkesinde ticaretle uğraştıkları halde Osmanlı Rumlarını kışkırtan Yunanlılara da boykotun uygulanması gerektiğini belirtmiştir.¹³⁶ Boykot haziran ayının sonlarında Yunan çıkarlarını temsil ettiğine veya desteklediğine inanılan yabancılar ile yabancı bandırası taşıyan Yunan gemilerine de uygulanmaya başlandı.¹³⁷

Boykot hareketi ülke genelinde yayılırken Dâhiliye Nezareti Girit sorununda gelinen son nokta ve kamuoyunda İngiltere'nin meseledeki tutumuna dair devam eden şayialara bir son vermek için vilayetlere genelge göndermiştir. Genelgede, Girit sorununun Osmanlı Devleti lehine çözülmesi için hükümetin diplomasi faaliyetlerini ciddiyetle yürüttüğü, İngiliz hükümetinin bu meselede Osmanlı aleyhine hareket ettiği şayialarının aslı olmadığı, İngilizlerin ilhak meselesine destek vermediği ve statükonun devamından yana oldukları belirtilmiştir. Dâhiliye Nezareti bu sebeplerle galeyana ve heyecana kapılacak bir durumun olmadığını vurgulamıştır. Bu sebeple Yunan mallarına ve gemilerine ilan edilen boykota gerek kalmadığı ve boykottan Osmanlı tebaası Rumların ve bazı ecnebi vatandaşların etkilendiği belirtilerek boykotun bir an evvel kaldırılmasını istemiştir.¹³⁸ Dâhiliye Nazırının talimatından sonra Selanik Valisi İbrahim Bey boykotajı kaldırmak için girişimde bulunmaya başlamış, ancak sonuç alamamıştır.¹³⁹ Manastır Valiliği ise boykotun kaldırıldığını ve Rum vatandaşlara yönelik eylemlere izin verilmediğini bildirmiştir.¹⁴⁰ Hükümetin boykotun kaldırılmasını yönündeki girişimleri liman mavnacıları, kayıkçılar ve hamallarında ciddi rahatsızlığa sebep olmuştur. Kerim Ağa, kayıkçılara çektiği telgrafta boykotun halkın doğal bir tepkisi olduğu ve meşrutî sistemde hükümetin hukuk dışı muamele yapamayacağını belirterek boykota devam edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kerim Ağa, Ali Bey'e çektiği telgrafta şunları belirtmiştir; "*Arzu-yı umumi-i milli ile tatbik edilmekte olan boykotaja müdahale etmek kendilerinde dahi vücud-u şüphesiz olan hamiyet-i Osmaniye ile kabil-i telif olmadığından bu muamele-i ne-revaya hitame verilmesini rica eylemiş ve kayıkçılara çektiği telgrafta da vazife-i hamiyet uğrunda tevkif edilmek bir şeref olduğundan ve hükümet-i meşruta da hiç kimseye gayr-i kanuni muamele olunamayacağından boykotaja devam etmeleri gerekir.*"¹⁴¹ Dâhiliye Nezareti'nin boykotu kaldırma girişimlerinden sonra Boykotaj Cemiyeti yayınladığı bildiriyle

¹³⁶ "Selanik'ten Yeni Asr Gazetesi", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10492-10, 18 Haziran 1910, s. 2.

¹³⁷ *The Times*, 27 June 1910, p. 5.

¹³⁸ BOA, DH. MUİ. 102/17, 16 Haziran 1910; "Boykotaj Meselesi", *Sabah*, No: 7464, 1 Temmuz 1910, s. 2; *Yeni İkdam*, No:112, 3 Temmuz 1910, s. 1.

¹³⁹ "Selanik'te", *Sabah*, No: 7483, 20 Temmuz 1910) s. 1-2.

¹⁴⁰ BOA, DH. MUİ. 102/17, 24 Haziran 1326 (7 Temmuz 1910).

¹⁴¹ *Sabah*, No: 7460, 27 Haziran 1910, s. 2.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

boykotun devam edeceğini ilan etmiştir. Cemiyet vilayetlere gönderdiği telgraflarda her ne olursa olsun boykotta devam edilmesini istemiştir. Cemiyet bütün yabancı tüccarlara bir yazı göndererek Yunan vapurları üzerindeki hiçbir malın indirilmeyeceğini belirtmiştir.¹⁴² Boykot komisyonu dükkân, mağaza veya ticarethanelerinde Yunanlı işçi çalıştıranları 5 Temmuz tarihinden itibaren bu şahısları işten çıkarmaları konusunda uyarılmış, aksi halde bu işyerlerinin boykottan etkilenecekleri belirtilmiştir.¹⁴³

Osmanlı hükümetinin boykotun kaldırılması için girişimlerde bulunmakla birlikte bu konuda tarafsız kalmak konusunda da hassas davrandığı görülmektedir. Hariciye Nezareti bu konuda Dâhiliye Nezareti'ni uyarmıştır. Hariciye Nezareti, Yunan mallarına karşı ilan edilen boykotta hükümetin tarafsız görünmesinin ülkenin ve hükümetin imajı açısından çok önemli olduğunu, aksi halde Osmanlı Devleti'ni imajının ciddi zarar görebileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda yerel yöneticilerin ve memurların destek vermemesi ve başka ülkelere ait malların boykot edilmemesi talep edilmiştir.¹⁴⁴ Osmanlı hükümeti, boykotu desteklediği veya engellemek için hiçbir şey yapmadığı şeklindeki söylentilere cevap vererek boykot tartışmalarından uzak durmaya çalışmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti aleyhine yapılacak kara propaganda faaliyetlerine karşı hızlı soruşturma yapılarak cevap verilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Kavala'da Atina Bankası'nın silahlı kişiler tarafından kuşatılarak içeriye girmek isteyenlere engel olduğu haberleri üzerine Selanik valiliğinden konunun araştırılması istenmiştir. Selanik Valiliği yaptığı araştırmada haberin aslının olmadığı, vilayet genelinde uygunsuz hareketlere izin verilmediğini, ancak halkın da bankayla işlem yapmaya zorlanamayacağını bildirmiştir.¹⁴⁵

Hariciye Nezareti'nin uyarılarından sonra Dâhiliye Nezareti, yabancı gemilerin boykot edilmemesi ve bu gemilerle gelen Yunan mallarının boşaltılması için vilayetlere talimat vermiştir. Dâhiliye Nezareti'nin Selanik'te yabancı gemilerle gelen Yunan mallarının boykot edilmemesi için verdiği talimattan sonra limanda gerekli tedbirler alınmıştır. Limana gelen bir vapurun yükünün kendi adamları tarafından boşaltılması sağlanmıştır.¹⁴⁶ Osmanlı belgeleri incelendiğinde, hükümetin Yunan mallarına ve gemilerine uygulanan boykotta karşı olmadığı, ancak boykotun Rumlara ve yabancılara yönelmemesi için dikkatli bir şekilde takip edildiği ve bu konuda vilayetlere talimat verdiği görülmektedir.

Osmanlı hükümeti, yerel yönetimler ve boykot komisyonları meydana gelen taşkınlıklara engel olmak için bazı tedbirler almaya çalışmışlardır. Yunan ticaretine karşı yapılan boykotun aldığı şekil ve şiddet olaylarının yaşanması üzerine Selanik boykot komisyonu bir beyanname yayınlamak zorunda kalmıştır. Girit sorunu sebebiyle Yunan mallarına ve gemilerine yapılan boykotta hükümetin başkalarının serbest ticaret haklarına tecavüz edilmedikçe müdahale etmediği belirtilen beyanname, bazı boykotçuların dükkânlara ve mağazalara girerek müşterileri tehdit edip tüccarın

¹⁴² "Boykotaj Devam Ediyor", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10509, 5 Temmuz 1910, s. 1.

¹⁴³ *Yeni İkdâm*, No: 115, 6 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁴⁴ BOA, DH. SYS. 22/1-3, 4 Haziran 1326 (17 Haziran 1910).

¹⁴⁵ BOA, DH. SYS. 22/1-30, 3 Teşrin-i evvel 1326 (16 Ekim 1910).

¹⁴⁶ "Vilayatta Boykotaj", *Tanin*, No: 664, 7 Temmuz 1910, s. 2.

hukukuna da tecavüz ettikleri, bu hareketlerin kişi haklarına tecavüz olduğu, bunların hükümet tarafından cezalandırılacağı ve müsaade edilmeyeceği, memurlara bu hadiselere karışanlar hakkında yasal işlem yapılması için talimat verildiği ifade edilmiştir. Bu beyanname boykot nedeniyle dükkânlarını kapatmak zorunda kalan Yunanlı tüccarları memnun etmiştir.¹⁴⁷

Bu beyannameden sonra Amerikan vatandaşı olan bir Yunanlının lokantasına yapılan tecavüzdən dolayı memurlar olaya karışanların gözaltına alınmasını sağlamışlardır. Dükkâna yazılan “boykot” yazısının Amerikan konsolosluk görevlilerince silinmesi üzerine Kerim Ağa tarafından idare edilen heyet lokantayı tahrip ederek, yemekleri ve eşyaları kaldırım üzerine atmıştır. İngiltere’nin Selanik konsolosu, Kerim Ağa ve adamlarının Amerikan konsolosluk görevlilerini tehdit ettiğini belirtmektedir. Dükkân sahibi Amerikan vatandaşı olduğu için Amerikan konsolosluğu zarar-zıyanın tanzimi ve sorumluların cezalandırılması için teşebbüste bulunmuştur. Selanik defterdarı, Amerikan konsolosluk temsilcilerine olaylara karışanların cezalandırılacağını belirterek dükkân sahibine tazminat sözü vermiştir.¹⁴⁸ Amerikan konsolosunun girişimlerinden sonra Kerim Ağa gözaltına alınmış, ancak aynı gün serbest bırakılmıştır.¹⁴⁹

Boykot temmuz ayının başında hemen hemen bütün Osmanlı sahillerine yayılmış durumdaydı.¹⁵⁰ Girit sorununda garantör dört ülkenin elçileri, Babıali’den Yunanlılar aleyhine devam boykota bir son verilmesini talep etmişlerdir. Bu girişimden sonra Dâhiliye Nezareti, boykot heyetlerini uyararak boykottan vazgeçmelerini talep etmiştir.¹⁵¹ Dâhiliye Nazarı Talat Paşa, boykotun İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin desteğiyle kaldırılması için yeni bir girişimde bulunmuş ancak bu girişim de sonuçsuz kalmıştır. Kamuoyunda Girit sorunu, Osmanlı Devleti’nin lehine çözülmüğe kadar boykotun devam edeceği konuşulmaktaydı.¹⁵² Dâhiliye Nazırının Yunanlılar aleyhindeki boykota son verme girişimleri Selanik’te bir etki yaratmamıştır. Boykotu idare edenler boykotun bir milli hareket olduğunu ve hükümetin buna müdahale edemeyeceğini vurgulamışlardır.¹⁵³ Selanik boykot komisyonu vilayetlere gönderilen yazıda şiddet olaylarından kaçınılması talep edilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti Reisi Halil Bey, hükümetin milli duygularla ilan edilen boykota, kanun ihlalleri olmadıkça müdahale edemeyeceğini açıklamıştır.¹⁵⁴ Osmanlı hükümeti hamî devletlere söz vermesine rağmen boykotu kaldırma girişimlerinden bir sonuç alamamıştır.¹⁵⁵ Boykot

¹⁴⁷ “Boykotaj”, *Yeni Gazete*, No: 669, 5 Temmuz 1910, s. 1; “Selanik’te Boykotaj”, *Sabah*, No: 7466, 3 Temmuz 1910, s. 1.

¹⁴⁸ *FO*, 195/2358, No:83, 29 June 1910; *Tanin*, No: 658, 1 Temmuz 1910, s. 2; “Selanik’te Boykotaj”, *Sabah*, No: 7466, 3 Temmuz 1910, s. 1.

¹⁴⁹ *Sabah*, No: 7470, 7 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁵⁰ *The Times*, 24 June 1910, s. 5.

¹⁵¹ *İrtem* 1999, s. 322.

¹⁵² *Sabah*, No: 7489, 27 Temmuz 1910, s. 1; *The Times*, 8 July 1910, s. 1.

¹⁵³ “Boykotaj Devam Ediyor”, *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10509, 5 Temmuz 1910, s. 1; *The Times*, 6 July 1910, s. 5; “Selanik’te Boykotaj”, *Sabah*, No: 7469, 6 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁵⁴ *Sabah*, No: 7457, 24 Haziran 1910, s. 2; *Sabah*, No: 7468, 5 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁵⁵ *The Times*, 25 June 1910, p. 5.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

bütün şiddetiyle devam ederken Yunanistan hükümeti de boykotun kaldırılması için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Yunanistan'ın İstanbul Sefiri Gariparis yanındaki heyetle Babıali'ye gelerek Hariciye Nazırı Rıfat Paşa ve Dâhiliye Nazırı Talat Paşa ile boykot meselesini görüşmüştür. Her iki nazırda; Osmanlı hükümetinin boykotu kaldırmak için elinden geleni yaptığını, fakat hukuk sınırlarını aşmadıkça hükümetin halkın iradesine müdahale edemeyeceğini belirtmişlerdir.¹⁵⁶

Temmuz ayının başlarında Yunan vapurlarıyla taşınan yabancı malları da boykottan etkilenmeye başlamıştır. Örneğin, Rusyalı bir tüccara ait petrol taşıyan Sofi isimindeki geminin malları boşaltılmadığı için hükümete şikâyet edilmiştir. Dâhiliye Nezareti, geminin boşaltılmasına engel olunmaması ve gereğinin yapılması için Selanik valiliğine talimat vermiştir.¹⁵⁷ Yabancıların da boykottan etkilenmesi üzerine Dâhiliye Nezareti, Selanik ve diğer vilayetlere gönderdiği genelgede; Yunan gemilerinde bulunan yabancı mallarının ve yabancı vapurlarında bulunan Yunan mallarının boykot edildiği belirtilerek, bu malların gümrük hamalları marifetiyle gümrük dışına çıkarılması ve buna riayet etmeyen gümrük hamallarının yerlerine yenilerinin istihdam edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁵⁸ Yabancı gemileri ve mallarının boykottan etkilenmesi ve devletlerin tepkilerine neden olması üzerine boykot heyeti yayınladığı beyannamede; ada üzerinde Osmanlı hâkimiyetinin korunacağına dair ham devletler tarafından verilen güvenceye binaen bütün şiddetiyle devam eden boykottun düvel-i hamiyet ticaretine kötü etkilerinin ortadan kaldırılması belirtilmiş, Avrupa nezdinde ciddi bir millet ve devlet olduğunu göstermek için Yunan vapurlarıyla gelen yabancı malların ve yabancı gemilerle gelen malların menşei ne olursa olsun boşaltılacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Boykot Cemiyeti Yunanlılara karşı boykotun bütün şiddetiyle devam edeceği ilan etmiştir.¹⁵⁹

Dâhiliye Nezareti ve boykot heyetinin bu girişiminden sonra yabancı mallara uygulanan boykot ağustos ayının başında hafiflemiş ve kamuoyunda boykotun kaldırılacağına dair söylentiler dolaşmaya başlamıştır.¹⁶⁰ Özellikle yabancı mallarının gemilerden tahliyesi konusunda yerel yönetimlerin daha hassas davranması da bu konuda etkili olmuştur. Bu gelişmeler sırasında Selanik limanına gelen *Angolovia* kumpanyasına mensup Elis vapurunda bulunan İngiliz malları ve Rus gazını taşıyan iki Yunan vapurunun yükleri Selanik limanına indirilmiştir.¹⁶¹

Boykot, Girit'teki gelişmelere bağlı olarak eylül ayından itibaren yeni bir aşamaya girmiş ve daha genelleyici bir yaklaşımla birlikte boykotun şiddeti artmıştır. Bunun en önemli nedeni Girit'te meydana gelen olaylardır. Resmo'da bir Müslümanın Hıristiyanlar tarafından öldürülmesi, gemilerle Pire limanına çıkan Müslümanlardan

¹⁵⁶ "Boykotaj", *Sabah*, No: 7479, 16 Temmuz 1910, s. 2.

¹⁵⁷ BOA, DH. MUİ. 109/50, 5 Temmuz 1910 (18 Temmuz 1910).

¹⁵⁸ BOA, DH. MUİ. 102/17, 8 Temmuz 1910 (21 Temmuz 1910).

¹⁵⁹ "Boykotaj Heyetinin Beyannamesi", *Sabah*, No: 7495, 2 Ağustos 1910, s. 1; *Tercüman-ı Hakikat*, No: 28-10529, 4 Ağustos 1910, s. 1.

¹⁶⁰ *Tercüman-ı Hakikat*, No: 25-10526, 1 Ağustos 1910, s. 1.

¹⁶¹ "Boykotaj", *Sabah*, No: 7526, 2 Eylül 1910, s. 2; "Boykotaj", *Sabah*, No: 7496,3 Ağustos 1910, s. 1.

Yunan donanması için 5'er kuruş iane toplanması üzerine Osmanlılara ve Müslümanlara karşı bu hukuk dışı uygulamaları protesto eden Kerim Ağa ve adamları Yunan vapurlarıyla gelen her türlü malın Selanik limanına çıkarılmayacağını ilan etmişlerdir. Bu karardan sonra Selanik limanına gelen kereste yüklü bir Yunan vapurunun malları indirilmemiştir. Vapurun makine bölümünde meydana gelen arızadan dolayı yükü boşaltılmadığı takdirde batabileceği belirtilerek mavnacıların keresteleri boşaltması için boykotaj komisyonuna başvurulmuş, ancak Kerim Ağa Avusturya, İtalya, Almanya konsoloslarının girişimlerine rağmen bu konuda yemin ettiklerini belirterek teklifi reddetmiştir. Kerim Ağa bu olaydan sonra basına verdiği beyanatta; Yunan vapurlarından yük indirmeyeceklerini belirterek, “ya Girit ya Muharebe” diyerek Yunanlılara artık hadlerinin bildirilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁶² Kerim Ağa Osmanlı sahilleri mavnacılarına yeni beyanname göndererek Yunan vapurlarına karşı uygulanan boykotun şiddetinin artırılmasını tavsiye etmiştir.¹⁶³ Boykotajın şiddetlenmesi üzerine Selanik mavnacılar kâhyası Kerim Ağa'ya bu konu hakkında fikirleri sorulmuştur. Kerim Ağa buna verdiği cevapta; boykotun sebebinin Yunanlılarla Giritlilerin hareketi olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁴

Boykot heyeti eylül ayının ortalarında diğer şubelere bir tamim göndererek; Yunan hükümetinin Girit konusunda tahriklerine devam etmesi ve Giritlilerin Yunan meclisine seçilmesi nedeniyle boykotun daha da şiddetlenerek devam etmesini tavsiye etmiştir.¹⁶⁵ Selanik'te mavnacı, hamal ve arabacı esnafı bir toplantı yaparak Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı takip ettiği siyaseti protesto ederek boykotu şiddetlendirme kararı almıştır. Toplantıda şu kararlar alınmıştır; Yunan vapurlarıyla gelecek mal ve her çeşit malları karaya çıkarılmayacaktır (madde 1). Yabancı gemilerle gelecek Yunan malları bu vapurların liman rıhtımına yanaşmasıyla malların gümrük hamalları tarafından sahile çıkarılsa bile gümrükte terk edilecek ve şehre nakledilmeyecektir (madde 2). Yunan vapurlarıyla gelen yabancı malları da boşatılmayacaktır (madde 3). Yunan vapurlarına eşya ve yük verilmeyecektir (madde 4).¹⁶⁶

Kerim Ağa tarafından boykot heyetlerine gönderilen bu kararlardan sonra Dâhiliye Nezareti bu kararların 2. ve 3. maddelerine ilgili Selanik valiliğine gizli bir yazı göndermiştir. Bu yazıda yalnız Yunan vapurlarıyla gelen mallara boykot yapılması gerektiği, yabancı gemilerle gelecek Yunan malları ve Yunan vapurlarıyla gelecek yabancı mallarına uygulanacak boykotun ticaret sözleşmelerine aykırı olduğu, bu durumun devleti zor durumda bırakacağı bildirilmiştir. Bununla birlikte yabancı mallarına uygulanacak boykota zabıta marifetiyle engel olunması gerektiği belirtilmiştir.¹⁶⁷ Selanik valiliğine, Ruslara ait gaz sandıklarıyla, Avusturyalılara ait

¹⁶²“Boykotaj”, *Sabah*, No: 7526, 2 Eylül 1910, s. 2.

¹⁶³ “Boykotaj”, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 360, 20 Eylül 1910, s. 2.

¹⁶⁴ “Boykotaj ve Kerim Ağa”, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 342, 15 Eylül 1910, s. 2.

¹⁶⁵ “Boykotaj”, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No:343, 21 Ağustos 1326 (3 Eylül 1910), s. 2.

¹⁶⁶ BOA, DH. SYS. 22/1-27, 30 Ağustos 1326 (12 Eylül 1910), “Selanik'ten”, *Sabah*, No:7537,

13 Eylül 1326, s. 1; “Boykotaj”, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, No: 360, 20 Eylül 1910, s.2.

¹⁶⁷ BOA, DH. SYS. 22/1-27, 2 Eylül 1326 (15 Eylül 1910).

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

tahtaların taşınmasının sağlanması talimatı verilmiştir. Aksi bir durumun devletin itibarını zedeleyebileceği belirtilmiştir.¹⁶⁸ “Mavro Soronki” adlı Macar ticarethanesine ait olan ve 125 bin kron değerindeki kereste Yunan bandıralı bir gemi ile Selanik limanına gelince Avusturya konsolosunun müracaatına rağmen hamallar keresteleri boşaltmamıştır. Bunun üzerine Dâhiliye Nazırı, Selanik valisine gönderdiği talimatta; meydana gelen hadiseden dolayı oluşacak zarardan dolayı şahsın tazminat hakkı olduğu hatırlatılarak, boykotun yalnız Yunan vapurlarıyla gelecek Yunan emtiasına uygulanması gerektiği tekrar vurgulanmıştır.¹⁶⁹ Dâhiliye Nazırı Talat Paşa, Selanik valisine bizzat halletmesi için gönderdiği şifreli yazıda; taraf olunan ticaret antlaşmaları dolayısıyla devletin her ne sebeple olursa olsun yabancı mallarına uygulanacak boykota her türlü vasıtaya müracaat ederek engel olacağını belirtmiştir. Bu çerçevede valinin yetkilerini kullanarak boykotun bunun haricine çıkarılmasına engel olunması, gerekirse Kerim Ağa ile adamları hakkında kanuni işlem yapılması, bu tedbirler etkili olmadığı takdirde Kerim Ağa'nın gümrüğe girişinin engellenmesi ve Maliye Nezaretinin rüsumat idaresine talimat vermesinin sağlanacağı belirtilmiştir.¹⁷⁰

Osmanlı hükümeti boykotun sınırlarını belirlemek için çalışırken Selanik boykot heyeti ülke içerisinden Yunanistan ve Girit'e gönderilecek hiçbir malın gemilere yüklenmeyeceği yönünde aldığı kararla boykotun kapsamını genişletmiştir.¹⁷¹ Bununla birlikte Girit'ten gelen bütün ticari malların başka bir gemiye aktarılmış olsa bile indirilmeyeceği acentalara bildirilmiştir. Bu durum İngiliz sefaretı tarafından Osmanlı hükümetine bildirilerek protesto edilmiştir. Dâhiliye Nezareti, Yunan vapurlarıyla gelen Yunan mallarına uygulanması gereken boykotun Girit'ten gelecek bütün ticari mallara uygulanmasının devletin siyasi menfaatleriyle uyummayacağını belirterek bu karara engel olunması için Selanik valiliğine talimat vermiştir. Selanik valiliği yaptığı girişimler sonucu bu kararın tadil edildiğini iletmiştir.¹⁷²

Boykot hareketi devam ederken diplomatik faaliyetlerde devam etmekteydi. Sadrazam Hakkı Paşa, Girit'in mevcut durumunu değiştirmeye yönelik herhangi bir girişimin Osmanlı tarafından kabul edilmeyeceğini hami devletlere ve Yunanistan'a bir kez daha bildirdi. Venizelos, 6 Ekim 1910'da başbakanlığa getirilmesinin ardından statükoyu bozacak her türlü girişimi engellemek için bütün anayasal güçlerini kullanacağı güvencesini verdi ve yeniden açılan Girit meclisini tek yanlı eylemler konusunda uyardı.¹⁷³ Venizelos'un garanti vermesi üzerine iki taraf arasında diplomasi trafiği artmıştır.¹⁷⁴ Yunanistan ile devam eden görüşmelerin belirli bir evreye girmesi üzerine 1910'un Kasım ayından itibaren boykotta gevşeme meydana geldi. Bu gevşemede aralık ayında başlayan kolera salgını da etkili oldu. 25 Ocak 1911'de Osmanlı hükümeti, boykotun sona erdirilmesi için İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle

¹⁶⁸ BOA, DH. MUİ. 2-7/29, 24 Ağustos 1326 (6 Eylül 1910).

¹⁶⁹ BOA, DH. SYS. 22/1-1, 2 Eylül 1326 (15 Eylül 1910).

¹⁷⁰ BOA, DH. SYS. 22/1-2, 7 Eylül 1326 (20 Eylül 1910).

¹⁷¹ *The Times*, 17 September 1910, p. 5.

¹⁷² BOA, DH. SYS. 22/1-27, 11 Eylül 1326 (24 Eylül 1910).

¹⁷³ Ahladi 2008, s. 192-193.

¹⁷⁴ *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10606, 13 Ekim 1910, s. 1.

temasa geçti. Şubat 1911'de sınırda yaşanan bir olaydan sonra Cemiyet, hamî devletlerin bir savaşın çıkması engellemek istiyorlarsa Girit sorununda Türk çözümüne razı olmaları gerektiğini ilan etti. Bununla birlikte Girit'te Müslümanlara yönelik yeni bir kıyam haberi üzerine boykot imparatorluğun ana limanlarında tazelenmiş bir güçle yeniden başladı.¹⁷⁵

1910 yılının sonlarına doğru gevşemiş olan boykot hareketi Mart 1911'de yeni bir yoğunluk evresine girdi.¹⁷⁶ Osmanlı sahillerinde Selanik boykot cemiyeti iletişim olanaklarını kullanarak kendisine bağlı cemiyetleri bu durumdan haberdar etti. Selanik boykot cemiyetinin üst düzey bazı üyeleri İzmir'in ziyaretinden sonra son aylarda gevşemiş boykot hareketi gittikçe şiddetlenmiştir. Boykot hareketinin Mart 1911'den itibaren başlayan dalgasında gazete ve dergilerde yayınlanan boykot haberleri oldukça etkili oldu. Vilayet ve sancaklardaki liman işçileri Selanik'ten gelen haberleri dikkatli bir şekilde takip ediyordu. Kerim Ağa söylem ve beyanatlarıyla boykot şiddeti üzerinde etkiliydi.¹⁷⁷

Osmanlı İmparatorluğu'nda tepkiye neden olan Boykot hareketini etkileyen son siyasi ve diplomatik kriz Girit'te atanan kadımla ilgilidir. Osmanlı Devleti, Girit'teki Müslümanların sorunlarıyla ilgilenmek üzere Kandiye, Hanya ve Resmo şehirlerine kadı tayin etmek istemiştir.¹⁷⁸ Girit icra komitesi Osmanlı tarafından atanan kadımların kabul edilmeyeceğini düve-i muazzama konsoloslarına bildirmiştir. Mayıs 1911'de bu mesele bir siyasi krize dönüştü ve boykot hareketi tarafından Müslüman halinin tepkilerini alevlendirmek için kullanıldı.¹⁷⁹ Gazetelerdeki bu ilanlar ada Müslümanlarında ve Osmanlı kamuoyunda tepkiye ve galeyana neden oldu. Osmanlı ülkesinde protesto mitingleri düzenlendi. Kadımlar meselesinden dolayı da Makedonya vilayetlerinde de geniş çaplı protesto gösterileri düzenlendi. Manastır vilayetine bağlı Koçana, Debre-i Bala'da kadımlar meselesi sebebiyle mitingler düzenlenmiştir. Selanik vilayetinde ise Merkez Sancak'ta, Razlık, Karaferiye, Yenice Katrin, Drama, Timurhisar, Cumabala, Siroz, Sarışaban'da, Petriç, Kavala, Gevgeli kapsamlı mitinglerle kadımlar meselesi protesto edilmiştir. Kosova vilayetinde, Üsküp'te, Komanova, Osmaniye'de protesto mitingleri düzenlenmiştir.¹⁸⁰ Protesto gösteriyle birlikte boykotta tekrar şiddetlenmiştir.

¹⁷⁵ Ahladi 2008, s. 195.

¹⁷⁶ *Tanin*, No: 920, 26 Mart 1911, s. 3.

¹⁷⁷ Çetinkaya 2015, s. 106-109.

¹⁷⁸ Çetinkaya 2015, s. 71.

¹⁷⁹ Adıyeke 2000, s. 290; İrtem 1999, s. 341; *Tanin*, No: 964, 9 Mayıs 1911, s. 1; "Girit'te Kadımlar Meselesi", *Tanin*, No: 967, 12 Mayıs 1911, s. 2.

¹⁸⁰ BOA, BOE. 3902/292634, 25 Mayıs 1327 (7 Haziran 1911); BOA, BEO. 3896/292185, 9 Mayıs 1327 (22 Mayıs 1327); BOA, DH. SYS. 45/10, 14 Mayıs 1327 (27 Mayıs 1911); BOA, BOE. 3901/292549, 22 Mayıs 1327 (4 Haziran 1911); BOA, BEO. 3901/292505, 18 Mayıs 1327 (31 Mayıs 1911); BOA, BEO. 3900/292435, 16 Mayıs 1327 (29 Mayıs 1911). BOA, BEO. 3899/292369, 16 Mayıs 1327 (29 Mayıs 1911); BOA, BEO. 3899/292369; BOA, BEO. 3897/292273, 11 Mayıs 1327 (24 Mayıs 1911); BOA, BEO. 3901/292527, 19 Mayıs 1327 (1 Haziran 1911); BOA, BEO. 3900/292435, 16 Mayıs 1327 (29 Mayıs 1911).

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

Boykotun 1911 yılında başlayan dalgasında Selanik yine merkez konumundaydı. Siroz sancağında boykot ilanları dağıtılmaya başlanmıştır. Kimin tarafından dağıtıldığı tespit edilemeyen bu ilanlar, Siroz mutasarrıflığı tarafından toplatılmıştır. Manastır vilayetinde de boykotun devam etmesi için el ilanları dağıtılmaktaydı. Selanik boykot heyeti, boykota siyasi bir müdahale olsa bile Yunan gemileriyle gelen malların karaya ihracına ve nakline kesinlikle müsaade etmeyeceğini tekrar ilan etti.¹⁸¹

Osmanlı Devleti'nde tepkiye neden olan ve boykot hareketini etkileyen son siyasi kriz Girit'te atanan kadılarla ilgilidir.¹⁸² Girit icra komitesi, Osmanlı Devleti tarafından atanan kadıların kabul edilmeyeceğini düvel-i muazzama konsoloslarına bildirmiştir. Mayıs 1911'de bu mesele bir siyasi krize dönüştü ve boykot hareketi tarafından Müslüman ahalinin tepkilerini alevlendirmek için kullanıldı.¹⁸³ Gazetelerdeki ilanlar ada Müslümanlarında ve Osmanlı kamuoyunda tepkiye ve galeyana neden oldu. Osmanlı ülkesinde protesto mitingleri düzenlendi.¹⁸⁴ Protesto gösteriyle birlikte boykot tekrar şiddetlenmiştir. Boykot hareketi 1911'in yaz ayları boyunca bütün şiddetiyle devam etti.

Yunanistan'a karşı uygulanan boykot, İtalya'nın Trablusgarp saldırısı sonrasında uluslararası konjonktürde meydana gelen değişmelere bağlı olarak 1911 sonbaharında kaldırıldı. Yunanistan'ın Girit'ten gönderilecek mebusları kabul etmeyeceğini bildirmesi, Osmanlı ülkesinde çetecilik faaliyetleri yürüten Yunan vatandaşlarını geri çağıracağı haberinin basında yazılması üzerine boykot heyeti Selanik valiliğine müracaatla konu hakkında bilgi istemiştir. Trablusgarp savaşının patlak verdiği günlerde Dâhiliye Nezareti'nin boykotun kaldırılması yönünde görüş bildirmesi üzerine Selanik boykot heyeti valilikten aldığı bilgilerden sonra Kasım 1911 boykotun kaldırıldığını ilan etmiştir.¹⁸⁵

1909-1911 boykotu değerlendirildiğinde hem Yunanistan'ın hem de Osmanlı ticaretinin bu durumdan olumsuz etkilendiği belirtilebilir. Boykotun iki yıla yayılması her iki taraf için de ekonomik zararlara yol açmıştır. Yunan karşıtı boykot siyasi bir sorun olduğu kadar ticari bir sorundu. Boykot neticesinde Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasındaki ekonomik bağımlılık çerçevesinde iki taraf arasındaki dış ticaret hacminin düştüğü söylenebilir.¹⁸⁶ Yunanistan'ın Selanik limanına yaptığı ihracatın

¹⁸¹ BOA, DH. SYS. 22/1-16, 8 Haziran 1327 (21 Haziran 1911); Çetinkaya 2015, s. 106.

¹⁸² Çetinkaya 2015, s. 71.

¹⁸³ Adıyeye 2000, s. 290; İrtem 1999, s. 341; Tanin, No: 964, 9 Mayıs 1911, s. 1; "Girit'te Kadılar Meselesi", Tanin, No: 967, 12 Mayıs 1911, s. 2.

¹⁸⁴ BOA, BOE. 3902/292634, 25 Mayıs 1327 (7 Haziran 1911); BOA, BEO. 3896/292185, 9 Mayıs 1327 (22 Mayıs 1327); BOA, DH. SYS. 45/10, 14 Mayıs 1327 (27 Mayıs 1911); BOA, BOE. 3901/292549, 22 Mayıs 1327 (4 Haziran 1911); BOA, BEO. 3901/292505, 18 Mayıs 1327 (31 Mayıs 1911); BOA, BEO. 3900/292435, 16 Mayıs 1327 (29 Mayıs 1911). BOA, BEO. 3899/292369, 16 Mayıs 1327 (29 Mayıs 1911); BOA, BEO. 3899/292369; BOA, BEO. 3897/292273, 11 Mayıs 1327 (24 Mayıs 1911); BOA, BEO. 3901/292527, 19 Mayıs 1327 (1 Haziran 1911); BOA, BEO. 3900/292435, 16 Mayıs 1327 (29 Mayıs 1911).

¹⁸⁵ BOA, DH. SYS. 22/1-30, 7 Teşrin-i sani 1327 (20 Kasım 1911).

¹⁸⁶ Ahladi 2008, s. 200; İrtem 1999, s. 321.

1909'da 70.000 pounddan 1910'da 41.280 pounda düştüğü görülmektedir.¹⁸⁷ Yunanistan boykottan dolayı meydana gelen 20 milyon franklık zararının karşılanması için Osmanlı Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuş, fakat bu talep Osmanlı hükümeti tarafından reddedilmiştir.¹⁸⁸

Osmanlı ticareti ve gümrük gelirlerinin de boykottan olumsuz etkilendiği belirtilebilir. Selanik limanından elde edilen gümrük gelirlerinde azalma olduğu belirtilebilir. Boykotun devam etmesi ve uzaması Yunanistan ile ticarete zarar verdiği gibi Yunan limanlarında bekleyip çürüyen zeytin gibi mallarından dolayı Selanik'teki tüccarların da zarar görmesine neden olmuştur. Örneğin, Boykot sebebiyle Ereğli ve Zonguldak'ta Yunan bandıralı vapurlara kömür verilmiyordu. Selanik sanayicileri, kömür konusunda yaşanan sıkıntılardan dolayı boykot heyetine müracaat ederek Yunan gemilerinin Zonguldak limanından yükleme yapmalarına izin verilmesini talep etmişlerdir. Buna müsaade edilmediği takdirde iplik fabrikaları, buharlı değirmenleri, bira ve kiremit fabrikalarının 15 gün sonra kapanabileceğini belirtmişlerdir.¹⁸⁹ Kavala limanına 1910'da bir önceki yıla göre 42 daha az vapur gitmiştir. Bunlar daha ağır tonajlı gemi olmakla birlikte azalma boykottan kaynaklanmaktaydı.¹⁹⁰ Manastır vilayetinde 1911 ticareti bir önceki yıla göre kötü bir yıl geçirdi. Bunun nedenleri; 1911 yılının ilk yarısında devam eden Yunan boykotu ve kolera salgınıydı.¹⁹¹

Boykotun bir fırsat olarak değerlendirilmesi ve bu kapsamda Yunanlılardan doğacak boşlukların yerli firmalarla doldurulması için girişimler başlamıştır. Bu girişimler Yunanlıların Selanik'te rakiplerine işlerini devretmesi için iyi bir fırsattı.¹⁹² Osmanlı deniz ticaret filosunu ihtiyaca cevap verir hale getirebilmek için dönemin gazete ve dergilerinde yerli ticaret filosunun oluşturulmasının faydaları işleniyordu. Yunan deniz ticarî gelişimine tepki olarak Selanik'te İttihâd-ı Seyr ü Sefâ'in Anonim Şirket-i Osmaniyyesi adlı bir vapur şirketi kuruldu. Bu şirket ile Osmanlı bayrağının Basra'ya kadar dalgalanması düşünülmekteydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin himayesine sahip olan şirket 1911 yılında hissedar kaydına başlamıştı. Şirketin 250.000 lira sermaye ile kurulmasını ve Selanik-Karadeniz, Marmara, Adriyatik, Suriye, Girit, Trablus, Malta, Mısır limanları arasında düzenli servisler yapmasını içeren iddialı bir program hazırlandığı belirtilmektedir. İmtiyaz süresinin ise 75 yıl olması planlanmaktaydı.¹⁹³ Bütün bu girişimler tekellerin kırılması ve İttihatçıların milli iktisat politikaları için bir altyapı hazırlanması açısından önemliydi.

¹⁸⁷ Yıldız 2012, s. 40.

¹⁸⁸ *Tercüman-ı Hakikat*, No: 10572-2, 6 Eylül 1910, s. 1; *Sabah*, No: 7519, 26 Ağustos 1910, s. 1; Diplomatic and Consular Reports, *Crete*, Report for The Year 1910, Trade, Shipping and Agriculture of Crete, No:4776 Annual Series.September, 1911, s. 9.

¹⁸⁹ "Boykotajın Netayici- Selanik", *Sabah*, No: 7507, 14 Ağustos 1910, s. 1.

¹⁹⁰ Diplomatic and Consular Reports, Turkey, Report for The Year 1910, Trade of the Consular District of Salonica, No:4797 Annual Series, London, October 1911, s. 10

¹⁹¹ Diplomatic and Consular Reports, Turkey, Report for The Year 1910 Trade of the Consular District of Salonica, No:5017, London, Report For the Year 1912, s. 10.

¹⁹² *The Times*, 6 July 1910, p. 5.

¹⁹³ Diplomatic and Consular Reports, Turkey, Report for The Year 1910, Trade of the Consular District of Salonica, No:4797Annual Series, London, October 1911, s. 5; Yıldız 2012, s. 33.

Sonuç

Yunanistan mallarına uygulanan boykotun yukarıda bahsedilen ekonomik sonuçlarının yanında birtakım siyasi sonuçları da oldu. Giritlilerin Yunanistan'a iltihak için çabalamaları, Yunanlıların hukuken Osmanlı hâkimiyetinde olan bir ada üzerindeki hak iddiaları Osmanlı hükümeti, İttihat - Terakki Cemiyeti ve kamuoyunun tepkisini çekmişti. Sorunun adaletsiz bir şekilde çözüme ihtimali kamuoyunu harekete geçirdi. Kamuoyunun tepkisi “Ya Girit Ya ölüm” şeklindeydi. Osmanlı kamuoyu mitingler ve boykotlarla hükümetin politikalarını desteklemeye ve etkilemeye çalıştı. Osmanlı ülkesinde mitinglerdeki söylem ve sloganlar incelendiğinde İttihat ve Terakki Cemiyetinin örgütlenme ağı ve gücünün bu organizasyonlarda etkili olduğu söylenebilir.

Boykotun en önemli hedefi Yunanistan'ın ekonomik çıkarlarına zarar vererek politikalarını değiştirmeye zorlamaktı. Boykota halkın desteğini sağlamak amacıyla öne sürülen gerekçe basın aracılığıyla topluma iyi aktarılarak Girit sorunu konusunda toplumda önemli bir algı ve farkındalık oluşturulmuştur. Boykot siyasal anlamda Osmanlı hükümetinin siyasal bir tercihi değildi ama hükümete diplomasi alanında önemli bir hareket alanı sağlamıştır. Yunanistan, Girit üzerindeki hedeflerini ertelemek zorunda kalmıştır. Bu açıdan bakıldığında boykotun ilk aşamada siyasi hedeflerine ulaştığı söylenebilir. Ancak şurası da açıktır ki, sorunun ertelenmesinde kazançlı çıkan Yunanistan olacak ve I. Balkan Savaşı'ndan sonra Girit'i topraklarına katmayı başaracaktır. Osmanlı Devleti, Yunanistan ile Ege ve Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunlara yönelik sonuç alıcı diplomasi yürütmemesinin sonuçlarını yaşayacaktır.

1909-1911 yıllarında Yunanistan'a karşı uygulanan boykot hareketi, İttihatçılar ile Rum toplumu arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden oldu. Boykot, İttihatçıların Rum cemaatiyle olan ilişkilerini derinden etkilemiştir. Patrikhanenin imtiyazları, Makedonya sorunu gibi nedenlerden dolayı zaten gergin olan İttihatçı- Rum ilişkileri Yunanlılara uygulanan boykot arasındaki ilişkilerin daha da kötüleşmesine neden oldu. Makedonya'da uygulamaya konulan kiliseler ve mektepler kanunu, Yunan muallimlerin sınır dışı edilmesi, çeteler kanunu ve silahların toplanması gibi önlemler nedeniyle gerginleşen ilişkiler 1909-1910 boykot hareketi ile en üst seviyeye ulaştı. Bütün bu olaylar Rum toplumunun 1911 yılının ikinci yarısında İttihatçılara karşı ete kemiğe bürünen muhalefet ile birlikte hareket etmesinin en önemli sebeplerinden biri oldu.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Kaynakları

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babıali Evrak Odası (BEO): 3902/292634; 3896/292185; 3901/292549; 3901/292505; 3900/292435; 3899/292369; 3897/292273; 3901/292527; 3900/292435.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH. MKT.): 2902/25; 2906/68;

Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye (DH. MUI.): 102/17;109/50;2-7/29.

Dahiliye Nezareti Siyasi Kalemi (DH. SYS.): 22/1-1; 22/1-2; 22/1-27;22/1-16;22/1-30;22/1-3;22/1-30; 22/1-27; 45/10.

Teşhisat-ı Rumeli Evrakı (Rumeli Müfettişliği) Selanik Evrakı (*TFR-I-SL.*) 215/21406; 215/21446;216/21539.

Meclis-i Vükela Mazbataları (*MV.*): 131/92.

- Britanya Ulusal Arşivleri

Foreign office (FO): 195/2358.

b. Yayınlanmış Belgeler

Diplomatic and Consular Reports, Turkey, Report for The Year 1910 On The Trade of the Consular District of Salonica, No:4797 Annual Series, London, 1911.

Diplomatic and Consular Reports, Crete, Report for The Year 1910, Trade, Shipping and Agriculture of Crete, No:4776 Annual Series. September, 1911.

Diplomatic and Consular Reports, Turkey, Report for The Year 1910 Trade of the Consular District of Salonica, No:5017, London, Report For the Year 1912.

c. Süreli Yayınlar

Rumeli

Sabah

Silah (Salah)

Tanin

Tercüman-ı Hakikat

The Times

Yeni Gazete

Yeni İkdam

Yeni Tasvir-i Efkâr

ç. Kitaplar ve Makaleler

Ahladi 2008 Evangelia Ahladi, “İzmir’de İttihatçılar ve Rumlar: Yunan-Rum Boykotu (1908-1911)”, *Kebikeç*, S. 26, s. 175-200.

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

- Ahmad 2004 Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, çev. Nuran Yavuz, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Adıyeke 1993 Ayşe Nühket Adıyeke, "Osmanlı Kaynaklarına Göre Türk-Yunan İlişkilerinde Girit Sorunu (1896)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c. I, S. 3, İzmir, s. 335-346.
- Adıyeke 2000 Ayşe Nühket Adıyeke, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı 1896-1908*, TTK Yayınları, Ankara.
- Adıyeke ve Adıyeke 2007 Ayşe Nühket Adıyeke ve Nuri Yavuz Adıyeke, *Fethinden Kaybına Girit*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Brummet 2003 Palmira Brummet, *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911*, çev. Ayşen Anadol, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Clogg 2013 Richard Clogg, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, çev. Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Comstock 2014 Lyndon Comstock, *The English Secretary: Peggy Flexman in Turkey and Greece, 1909 1917*, Create Space Independent Publishing Platform.
- Çetinkaya 2004 Y. Doğan Çetinkaya, *1908 Osmanlı Boykotu*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya 2009 Y. Doğan Çetinkaya, "1908 Devrimi ve Toplumsal Seferberlik", *II. Meşrutiyet'i Yeniden Düşünmek*, der. Ferdan Ergut, İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 13-25.
- Çetinkaya 2013 Y. Doğan Çetinkaya, "Patterns of Social Mobilisation", *Tijdschrift Voor Sociale En Economische Geschiedenis*, 10, Nr. 4, s. 54-65.
- Çetinkaya 2015 Y. Doğan Çetinkaya, *Osmanlı'yı Müslümanlaştırmak: Kitle Siyaseti, Toplumsal Sınıflar, Boykotlar ve Milli İktisat (1909-1914)*, çev. Özgür Bircan, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Güneş 2010 Günver Güneş, "Taşra'dan Meşrutiyet'e Bakış: II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı (1908-1918)", *CTAD*, S. 11, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, s. 5-44.
- Gounaris 1993 Basil C. Gounaris, "Salonica", *Review, Fernand Braudel Center*, Vol. XVI, No: 4, s. 499-518.
- Hacısalihioğlu 2008 Mehmet Hacısalihioğlu, *Jön Türkler ve Makedonya Sorunu 1890-1918*, çev. İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- İrtem 1999 Süleyman Kâni İrtem, *Meşrutiyet Doğarken: 1908 Jön- Türk İhtilali*, yay. haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul.
- İrtem 2004 Süleyman Kani İrtem, *Meşrutiyetten Mütarekeye 1909-1918*, yay. haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul.

Özer Özbozdağlı

- II. Meşrutiyet'in İlk Yılı II. Meşrutiyet'in İlk Yılı 23 Temmuz 1908-23 Temmuz 1909*, der. Mete Tunçay-Raşit Savaş ve diğerleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.
- Karagöz 2003 Rıza Karagöz, “Osmanlı Devleti’nde Yunan Mallarına Karşı Uygulanan Boykot (1910)”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 8, İstanbul, s. 45-74.
- Kerimoğlu 2012 Hasan Taner Kerimoğlu, *İttihat-Terakki ve Rumlar 1908-1914*, Libra Yayıncılık, İstanbul.
- Özbozdağlı 2016 Özer Özbozdağlı, *İttihat-Terakki ve Makedonya sorunu 1908-1912*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat,
- Perinçek ve Odabaşı 2013 Mehmet Perinçek ve Arda Odabaşı, *Stambulskie Novoati'de Jön Türk Devrimi*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Şenışık 2014 Pınar Şenışık, *Girit: Siyaset ve İsyân 1895-1898*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Tukin 2008 Cemal Tukin, “Girit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14. cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 85-93.
- Vakalopoulos 1998 Konstantinos A. Vakalopoulos, *Neotourkoi Kai Makedonia 1908-1912*, Adeihoi Kyriakide, Thessaloniki.
- Yalçın 1935 Hüseyin Cahit Yalçın, *Meşrutiyet Hatıraları 1908-1918*, *Fikir Hareketleri Dergisi*, Sayı: 88, Tefrika No:18.
- Yalman 2018 Ahmet Emin Yalman, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, çev. Birgen Keşoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım 2013 Kadir Yıldırım, *Osmanlı'da İşçiler 1870-1922*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yıldız 2012 Özlem Yıldız, “20. Yüzyılın Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti”, *CTTAD*, XII/24, s. 27-46.
- Zürrer 2005 Werner Zürrer, “Girit Meselesi: Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Siyasi Kriz Çözümündeki Becerisizlik Hakkında”, çev. Mustafa Aydın, İstanbul, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 7, İstanbul, s. 155-206.

SUMMARY

One of the most important agenda topics and international problems of the Second Constitutional Monarchy was Crete. The essence of the Crete problem, which dated back to the independence of Greece in 1829, intensified since the 1890s, and became gangrenous with the intervention of European states, was the desire and efforts of the Greeks and Cretan Greeks towards annexation of the island to Greece. The problem gained an international character with phenomena such as the conflicts

Yunanistan'ın Girit'i İlhak Çabalarına Osmanlı Makedonyası'nda Tepkiler (1909-1911)

between Christians and Muslims, the Greek uprisings supported by Greece, the massacres perpetrated against the Cretan Muslims, the Ottoman-Greek War in 1897, and the intervention of European powers. On December 18, 1897, the principles of autonomy in Crete were determined, and the autonomy administration was established by the Ottoman Empire and European states. Although the island was legally part of the Ottoman Empire it was felt under the military occupation of England, France, Italy, and Russia (the patron states) after the declaration of Crete's autonomy in 1897. By 1908, Crete was under the Ottoman rule but had the status of autonomy. Crete problem, with the declaration of the Second Constitutional Monarchy, transformed into a new stage and became one of the most important problems of this period.

Bulgaria's declaration of independence in October 1908, the annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary, and the announcement of the Crete's annexation to Greece on October 6 were the first serious crises the new regime faced. Although the first two were realized, Greece could not approve the decision of annexation due to the fact that the patron states did not legitimize the decision of the Cretan Parliament on October 8 and they insisted on the preservation of the current status quo. The Cretan crisis would continue until 1912 in the dilemma of debates and social reactions. The initiatives undertaken by Greece regarding the annexation of the island led to protest meetings, war demonstrations, and a boycott of Greek shipping and goods between 1909 and 1911.

A boycott was declared in order to force Greece to a solution, while the public forced the government to take political initiative with demonstrations and meetings. The aim of such kind of boycotts is to put countries in an economically difficult situation and to make certain military and political demands in the diplomatic arena. The boycott forces the target country to change its actions and policies that are seen as objectionable. The boycott serves as a nonviolent tactic to solve a problem and, if results, take first place in the action repertoire. The boycott applied to Austria-Hungary and Bulgaria during the Second Constitutional Monarchy was one of the indispensable elements of the Constitutional Monarchy and the national action repertoire formed after it. The maximum result was obtained from the boycott against Austria, which turned into a national struggle. For this reason, the boycott was reintroduced to solve an important issue such as the Cretan issue. However, a boycott of Greek commodities was initiated in order to force the Ottoman interests to consider the policies of the *dowel-i hamiyeh*. The primary goal of the boycott was to give damage to Greece's economic interests in order to force it to change its policies. In order to ensure the support of the people for the boycott, the justification was conveyed to the public through the press, and an important perception and awareness was created in the society about the Cretan Problem. The Ottoman government used boycotts and demonstrations as a tool to put pressure on Greece in the diplomatic arena between 1909-1911. Maybe the boycott was not politically a political choice of the Ottoman government, but it provided the government with an important area of action in the field of diplomacy. Greece would have to postpone its targets on Crete.

In this article, the social reaction and boycott movements against Greece in Ottoman Macedonia which was occurred as a reaction of the Greek efforts in order to

unite Crete with Greece and Greece's support for this aim has been examined. Ottoman Macedonia was another Ottoman land where Greece carried out its irredentist activities. It is necessary to evaluate the reactions against Greece in the provinces of Macedonia (Thessaloniki, Bitola, and Kosovo) within the framework of these irredentist activities. According to the Ottoman authorities, the reason for the boycott of Greek goods and ships was Greece's intervention in Cretan affairs and sending gangs to Macedonia. In this framework, the data obtained from Ottoman archives, local and foreign press, consulate reports, social reactions to Greece, and boycott have been analyzed in the context of the Macedonia problem.